T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

FİNANS ENSTİTÜSÜ

SERMAYE PİYASASI ANABİLİM DALI

SERMAYE PİYASASI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜREV ÜRÜNLERİN RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNE GÖRE İNCELENMESİ VE ETKİNLİK TESTİ UYGULAMASI

Yüksek Lisans Tezi

Ali İhsan KAYAALP

100044070

İstanbul, 2017

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

FİNANS ENSTİTÜSÜ

SERMAYE PİYASASI ANABİLİM DALI

SERMAYE PİYASASI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜREV ÜRÜNLERİN RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNE GÖRE İNCELENMESİ VE ETKİNLİK TESTİ UYGULAMASI

Yüksek Lisans Tezi

Ali İhsan KAYAALP

100044070

Danışman: Doç. Dr. İlker KIYMETLİ ŞEN

İstanbul, 2017

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
.....Finans..... ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

.....Finans Enstitüsü Sermaye Piyasası.....

Anabilim Dalı .....Sermaye Piyasası.....

yüksek lisans programı .....10004407O..... numaralı öğrencisi ....Ali İhsan.....

.....KAYAALP.....' in "...Türev Ürünlerin Riskten Korunma.....

....Muhasebesine Göre İncelenmesi ve Etkinlik Testi Uygulaması..."

başlıklı tez çalışması jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ DANIŞMANI : ...Doç. Dr. İlker KIYMETLİ ŞEN.....

JÜRİ ÜYESİ : Yrd. Doç. Dr. Hicabi Ebuz .....

JÜRİ ÜYESİ : Doç. Dr. Duygu ANIL KESKİN .....

İstanbul Ticaret Üniversitesi .....Finans.....Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..22/06../2017 Tarih, ..53./..11. sayılı kararı ile onaylanmıştır.

ÖZET

Bu çalışma, İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Tezin konusunu, türev ürünlerin riskten korunma muhasebesine göre incelenmesi ve etkinlik testi uygulaması oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı riskten korunma muhasebesinde 39 numaralı Türkiye Muhasebe Standardı (TMS)'a göre yapılması gereken etkinlik testlerinin ve yöntemlerinin incelenmesidir. Bu amaçla türev ürünler, riskten korunma muhasebesine göre etkinlik testi yöntemleriyle ölçülmüştür. Ölçülen işlemlerde etkinlik testleri sonuçlarının TMS 39'a göre riskten korunma muhasebesi uygulanması için istenilen bant aralığı olan %80-%125 bant aralığında olduğu görülmüştür. Bu işlemlerin riskten korunma muhasebesine göre muhasebeleştirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

This academic work is prepared as a graduate thesis for Istanbul Commerce University Finance Institute. The subject of the examination is the examination of the derivative products according to the hedge accounting and the application of the effectiveness test. The purpose of the study is to examine the effectiveness tests and methods that should be done according to the Turkish Accounting Standard (TAS) 39 in the hedge accounting. For this purpose, derivative products were measured using effectiveness test methods according to the hedge accounting. In the measured transactions, effectiveness test results were found to be in the 80% -125% band gap, which is the desired band gap for applying hedge accounting according to TAS 39. These transactions can be accounted under the hedge accounting to the conclusion that has been reached.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET iii
TABLO LİSTESİ vi
ŞEKİL LİSTESİ vii
KISALTMALAR viii
GİRİŞ 1
1. TÜREV ÜRÜNLERLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE 3
1.1. Türev Ürünlerin Kullanım Amaçları 4
1.1.1. Spekülasyon 5
1.1.2. Riskten Korunma 5
1.1.3. Arbitraj 6
1.2. Türev Ürünler 6
1.2.1. Forward 7
1.2.1.1. Döviz (Yabancı Para) Forward Sözleşmesi 8
1.2.1.2. Faiz Forwardları Sözleşmesi 9
1.2.2. Futures 10
1.2.2.1. Döviz Futures Sözleşmesi 10
1.2.2.2. Faiz Futures Sözleşmesi 11
1.2.3. Swap 12
1.2.3.1. Para (Döviz) Swapları 12
1.2.3.2. Faiz Swapları 13
1.2.4. Opsiyon 14
1.2.4.1. Döviz Opsiyon Sözleşmeleri 15
1.2.4.2. Faiz Opsiyon Sözleşmeleri 16
2.TÜREV ÜRÜNLERİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNİN İNCELENMESİ 17
2.1. Forward İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi 18

2.1.1. Spekülatif Amaçlı Forward İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi 18
2.1.2. Riskten Korunma Amaçlı Forward İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi 22
2.2. Futures İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi 26
2.2.1. Spekülatif Amaçlı Futures İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi 26
2.2.2. Riskten Korunma Amaçlı Futures İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi 31
2.3. Swap İşlemlerin Muhasebeleştirmesi 35
2.3.1. Spekülatif Amaçlı Swap İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi 35
2.3.2. Riskten Korunma Amaçlı Swap İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi 39
2.4. Opsiyon İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi 44
2.4.1. Spekülatif Amaçlı Opsiyon İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi 45
2.4.2. Riskten Korunma Amaçlı Opsiyon İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi 49
3. RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ VE ETKİNLİK TESTİ 60
3.1. Riskten Korunma Muhasebesi 60
3.2. Etkinlik Testleri 63
3.2.1. İleriye Dönük Etkinliğin Ölçülmesi (Prospective) Testi 64
3.2.2. Geriye Dönük Etkinliğin Ölçülmesi (Retrospective) Testi 65
3.3. Etkinlik Testi Yöntemleri 65
3.3.1. Dollar-Offset Metodu 66
3.3.2. Regresyon Analizi Metodu 66
3.3.3. Varyans Azaltma Metodu 67
3.3.4. Kritik Koşullar Metodu 68
4. ETKİNLİK TESTİ UYGULAMASI 69
4.1. Uygulama Yönteminin Seçimi ve Kullanımı 69
4.2. Vaka Çalışması 1 70
4.3. Vaka Çalışması 2 75
SONUÇ 81
KAYNAKÇA 83

TABLO LİSTESİ

TABLO 1: BANKA KREDİ DETAYLARI 71
TABLO 2: BANKA FORWARD İŞLEM DETAYLARI 71
TABLO 3: BANKA KREDİLERİNİN BUGÜNKÜ DEĞERLERİ 72
TABLO 4: BANKA FORWARD İŞLEMLERİNİN BUGÜNKÜ DEĞERLERİ 73
TABLO 5: BANKA İLERİYE DÖNÜK ETKİNLİK TESTİ SONUÇLARI 73
TABLO 6: BANKA KREDİLERİNİN GERÇEĞE UYGUN DEĞER İLE DEĞERLENMESİ 74
TABLO 7: BANKA FORWARD İŞLEMLERİNİN GERÇEĞE UYGUN DEĞER İLE DEĞERLENMESİ 75
TABLO 8: BANKA GERİYE DÖNÜK ETKİNLİK TESTİ SONUÇLARI 75
TABLO 9: BANKA SWAP İŞLEM DETAYLARI 76
TABLO 10: BANKA TAHVİL İŞLEMİ DETAYLARI 76
TABLO 11: BANKA SWAP İŞLEMİNİN NAKİT AKIŞI (12.08.2015 TARİHİ İTİBARİYLE) 77
TABLO 12: BANKA TAHVİL İŞLEMİNİN NAKİT AKIŞI (12.08.2015 TARİHİ İTİBARİYLE) 77
TABLO 13: BANKA İLERİYE DÖNÜK ETKİNLİK TESTİ SONUÇLARI 78
TABLO 14: BANKA SWAP İŞLEMİNİN NAKİT AKIŞI (12.11.2015 TARİHİ İTİBARİYLE) 78
TABLO 15: BANKA TAHVİL İŞLEMİNİN NAKİT AKIŞI (12.11.2015 TARİHİ İTİBARİYLE) 79
TABLO 16: BANKA GERİYE DÖNÜK ETKİNLİK TESTİ SONUÇLARI 79

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1: ETKİNLİK TESTİ.....64

KISALTMALAR

A/S	: Alım / Satım
BİST	: Borsa İstanbul
EUR	: Euro
FAS	: Finansal Muhasebe Standartları
GBP	: Great Britain Pound
K/Z	: Kar / Zarar
LIBOR	: London Interbank Offered Rate
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standardı
TL	: Türk Lirası
TMS	: Türkiye Muhasebe Standardı
USD	: United States Dollar
TP	: Türk Parası
YP	: Yabancı Para

GİRİŞ

Son yıllarda küreselleşmenin etkisi ve finansal piyasaların gelişmesi ile birlikte finansal araçlara olan ihtiyaç ve riskler giderek artmaya başlamıştır. Artan risklerle birlikte bu riskleri yönetmek için kullanılan yöntemler de değişmekte ve gelişmektedir. Yatırımcılar bu risklerden türev ürünler ile birlikte korunmaya çalışmaktadır. Türev ürünlerin kullanımı ile piyasalarda daha dengeli ve güvenilir fiyatların oluşmasına, üstlenilen risklerin azalmasına ve yönetilmesine imkan tanınmaktadır.

Ortaya çıkan gelişmeler yeni finansal araçlar olan türev ürünlerin ve bunların işlem gördüğü vadeli işlem (türev) piyasalarının oluşumuna aracılık etmiştir. Türev piyasalarındaki gelişmeleri, türev ürünlerin muhasebeleştirilmesi konusunda yeni muhasebe standartlarının oluşturulması takip etmiştir. Bu kapsamda TMS 39 ve UFRS 9 muhasebe standartları yayınlanmıştır. TMS 39'a göre riskten korunma muhasebesi uygulayacak olan finansal kuruluşların etkinlik testlerinden olumlu sonuçlar alması gerekmektedir.

Çalışma ile türev ürünlere riskten korunma muhasebesi uygulanabilmesi için muhasebe standartları kapsamında zorunlu olarak yapılması gereken etkinlik testleri konusunda ulusal ve uluslararası literatürde az sayıda yer alan çalışmalara katkıda bulunarak yeni araştırmalara öncülük etmesi, konu hakkında yapılan araştırma ve uygulamalarla da yeni çalışmalara kaynak teşkil etmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada incelenen bankanın riskten korunma muhasebesi kapsamında gerçekleştirdiği etkinlik testleri uygulamaları vaka yöntemi kullanılarak anlatılacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde türev ürünler ve türev ürünlerin kullanım amaçları kavramsal olarak anlatılacaktır. Türev ürünler yapılandırılmış oldukları dayanak varlık ve işlem gördükleri yere göre farklı şekiller ve şartlar altında ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada türev

ürünleri kullanan yatırımcıların kar amacı ve riskten korunma amacıyla bu ürünleri nasıl kullandıkları üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, türev ürünlerin bankalarda farklı amaçlarda kullanımı sonucunda muhasebeleştirilmesinin ne şekilde gerçekleştiği örnekler üzerinden anlatılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, riskten korunma muhasebesi ve riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için gerekli olan etkinlik testleri anlatılmakta, etkinlik testlerinin ölçülmesi ve yöntemleri ele alınmaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise etkinlik testi uygulamaları vaka yöntemi kullanılarak anlatılmaktadır.

1. TÜREV ÜRÜNLERLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde türev ürünlerle ilgili temel kavramlar, türev ürünlerin kullanım amaçları ve türev ürünlerin çeşitleri anlatılacaktır.

Mali piyasalar, fon arz edenler ile fon talep edenlerin bir araya geldiği piyasalardır. Bu piyasalarda rol alan aktörler, hane halkı, kamu, özel sektör ve uluslararası yatırımcılardır. Mali piyasaların hızla büyümesi, son yıllarda belirginleşen önemli değişikliklere neden olmuştur.

Mali piyasalar değişik şekillerde sınıflandırmaktır. Piyasaların işlem türüne göre sınıflandırıldığında, spot piyasalar ve vadeli ürünler piyasası (ya da türev piyasalar) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.[1]

Spot piyasalar; belirli miktarda mal ile kıymetin ve bunların karşılığı olan paranın işlemin ardından el değiştirdiği piyasalar olup, alım satım işlemlerinde teslim ve ödeme yükümlülüğünün aynı anda ya da çok kısa bir süre içinde gerçekleştirilmesi bu piyasaların en önemli özelliğidir. Spot piyasalarda oluşan fiyatların o an için geçerli olması sonucu katılımcılar gelecekteki fiyat değişimlerinden olumlu ya da olumsuz etkilenmektedir.

Vadeli işlem piyasaları (türev piyasalar); bir malın (tarımsal ürün, değerli maden, döviz, hazine bonosu, devlet tahvili, borsa endeksi) taraflar arasında yapılan anlaşmaya göre belirli bir fiyattan ileriki bir tarihte teslim edilmek üzere alım satım sözleşmelerinin yapıldığı ve bu sözleşmelerin el değiştirdiği borsalardır. Türev ürünlerin (forward, futures, options ve swap) işlemlerinin tamamı bu borsalarda gerçekleşmektedir.[2]

Spot piyasa ürünleri baz alınarak geliştirilen finansal ürünlere türev ürünler adı verilmektedir. Türev ürünlerin türetildiği finansal ürünlere "dayanak varlık (underlying

[1] Burak Saltoğlu, Türev Araçlar, Piyasalar ve Risk Yönetimi, Sermaye Piyasası Lisanslama Sınavları Çalışma Kitabı, İstanbul Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu, 2015, s.8.
[2] İstanbul Ticaret Odası, Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsaları, 2006, İstanbul, Yayın No:2006-19, s.13.

asset)" denilmektedir. Türev ürünlerinin performansı dayanak varlıkların sözleşme süresince aldığı değere bağlı olmaktadır. Bu piyasalarda ödemeler kontratların içeriğine bağlı olarak ileriki bir vadede ve bazı şartlara bağlı olarak gerçekleşmektedir. Türev sözleşmelerinde de spot piyasa ürünlerinde olduğu gibi bir alıcı ve bir satıcı taraf mevcuttur. İşlem sırasında genellikle nakit ödeme gerçekleşmeyebilir ancak duruma göre belirli bir teminat ödemesi gerekmektedir.

Türev ürünler, iki ayrı piyasa türünde işlem görmektedir. Bu piyasalar, organize piyasalar (exchange traded) ve tezgâh üzeri (over the counter) piyasalar olarak ikiye ayrılmaktadır.

Organize piyasalar, hukuki düzenlemelerin olduğu ve standart türev ürünlerin alınıp satıldığı piyasalardır. Chicago Opsiyon Borsası (CBOT), BİST altında çalışan VİOP (Vadeli İşlemler ve Opsiyon Piyasası) gibi piyasalar organize piyasalara örnek olarak gösterilebilir. Bu piyasaların dışında gerçekleşen tüm diğer işlemler aslında tezgâh üstü piyasalarda gerçekleşmektedir.[3]

1.1. Türev Ürünlerin Kullanım Amaçları

Özellikle son yıllarda, vadeli işlem piyasasının işlem hacmi hızla artmış ve vadeli işlemlerin dayandığı varlıkların spot piyasadaki işlem hacminin üzerine çıktığı görülmektedir. Bu durum, vadeli işlemlerin kullanımda olduğunu ve bu işlemlere duyulan gereksinimin arttığını göstermektedir. Bu artışın başlıca nedeni piyasa oynaklığı ve bu oynaklıktan korunma riskine duyulan ihtiyaçtır.[4]

Piyasa katılımcıları, değişken piyasa şartları içerisinde türev işlemleri kullanarak hali hazırda var olan açık pozisyonları için korunmaya, risksiz kazanç sağlamak için arbitraja ve riski göze alarak kar elde etmek için spekülasyona yönelmektedir.[5]

Türev ürünler kullanım amaçları; spekülasyon, riskten korunma ve abritraj olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

---

[3] Saltoğlu, a.g.e., s.8.
[4] Nurgül Chambers, Türev Piyasalar, İstanbul: Avcıol Yayıncılık, 1998, s.153.
[5] a.g.e., s.153.

1.1.1. Spekülasyon

Spekülasyon, gelecekte bir varlığın fiyatının artacağı veya düşeceği beklentisiyle alınması veya satılması işlemidir. Spekülasyon işlemini gerçekleştiren kişilere spekülatör denilir.[6]

Spekülatörler, dayanak varlığın gelecekteki fiyat değişimlerinden bir kazanç elde etmek amacıyla işlem yapan kişilerdir.[7]

Spekülatörler, türev piyasalarda faiz ve kur hareketlerinden doğan riskten faydalanarak kar elde etmeye çalışırlar.[8]

Vadeli piyasalar, spekülasyon için farklı olanaklar sağlamaktadır. Yatırımcılar, piyasadan doğrudan menkul kıymet almak yerine, vadeli piyasada sözleşme alarak spekülasyon yapmayı tercih edebilmektedir.[9]

Finansal piyasalarda, spekülatörler ve riskten korunmaya çalışan yatırımcılar birbirini tamamlar. Bunun yanı sıra birçok yatırımcı doğrudan yatırım yapmak yerine türev ürün alarak spekülasyon yapmayı tercih eder. Bunun nedeni; nakit piyasada spekülasyon yapmak bazı sorunları da beraberinde getirmektedir.[10]

1.1.2. Riskten Korunma

Riskten korunma amaçları, varlığın fiyatındaki değişikliklere karşı, zaten sahip olunan bir varlığın değerini korumak, diğer bir deyişle mevcut pozisyonu başka bir pozisyon ile dengelemesi için yapılan işlemlerdir.[11]

Örneğin altı aylık döviz kredisi kullanan bir şirket, altı ay sonra kurların aşırı yükselmesi durumunda zarar edecektir. Şirket bu riske karşılık, vadeli piyasada döviz alımı yaparak

---

[6] Tuğçe Çiloğlu, "İzmir Vadeli İslem Ve Opsiyon Borsası'nda Hisse Senedine Dayalı Futures İşlemlerin Spot Piyasa Etkinliğine Katkısı İMKB 30 Endeksi İçin Bir Uygulama", (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2012, s.31.

[7] Cihangir Çağlar YALÇIN, "Türk Bankacılık Sektöründe Türev Ürünler ve Türev Ürünlerin Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Analizi", (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2015, s.35.

[8] Ali Ceylan, İşletmelerde Finansal Yönetim, İstanbul: Ekin Kitabevi, 2003, s.532.

[9] Çiloğlu, a.g.t., s.31.

[10] Chambers, a.g.e., s.185.

[11] Ulaş Güney Bilgin, "Vadeli İşlem Piyasalarında Arbitraj ve Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) İçin Bir Araştırma", (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2011, s.7.

(uzun pozisyon),kuru belli bir fiyatta sabitleyebilecektir. Vade sonunda spot piyasada kur, sözleşmede belirlenen fiyatın üzerinde gerçekleşmişse, şirket bu aşırı yükselmeden kendisini korumuş olmaktadır. Bir varlığa sahip olan kimse de, kendini ileride malının fiyatının düşmesi ve zarar etmesi riskine karşı koruyabilir. Bu durumdaki kişi de vadeli piyasada satış yaparak (kısa pozisyon alarak) kendini fiyat düşmesine karşı korumuş olur.[12]

1.1.3. Arbitraj

Arbitraj işlemi iki farklı piyasada aynı ya da yakın nitelikteki varlığı ucuz olan piyasadan alıp, pahalı olan piyasada satarak risksiz kazanç elde edilmesidir. Bu şekilde düşünüldüğünde hem korunma hem de risk almadan kazanç elde etmek amaçlanmaktadır. Bu işlemleri gerçekleştiren kişilere arbitrajör denilmektedir.[13]

Arbitrajın, piyasalara etkisi bakımından ortaya çıkan en önemli özelliği, piyasalardaki fiyat farklılıklarını azaltması ile fiyat oluşumunda dengenin sağlanmasıdır. Aynı zamanda, fiyatı ucuz olan piyasadan varlık alımı yapıldıkça söz konusu varlığın fiyatı yükselecek, fiyatı yüksek olan piyasadan mal satımı yapıldıkça da söz konusu varlığının fiyatı düşecek, böylece her iki piyasada farklı fiyatlardan işlem gören varlıkların fiyatları dengeye gelerek, söz konusu farklılık ortadan kalkacaktır. Bu bakımdan, fiyat farklılığı bulunmayan (dengede) piyasalarda arbitraj imkanı bulunmamaktadır.[14]

1.2. Türev Ürünler

Günümüzde işletmelerde yatırım finansmanı, risk yönetimi gibi karmaşık ve rekabete yönelik ihtiyaçlarına, mevcut para ve sermaye ve mal piyasalarının yeterince cevap verememesi, işletmeleri bu tür ihtiyaçlara cevap verebilecek alternatif araç arayışlarına itmiştir. İşletmelerin faaliyetlerinden kaynaklanan, varlık ve yükümlülükleriyle ilgili oluşabilecek ters yöndeki fiyat, faiz ve döviz kuru dalgalanmalarından ortaya çıkabilecek

[12] Çiloğlu, a.g.t. , s.31.
[13] Bilgin, a.g.t., s.9.
[14] Bilgin, a.g.t., s.9.

finansal risklere etkin bir yönetim aracı olarak ortaya çıkan türev ürünler, sundukları imkanlarla kısa zamanda risk yönetim teknikleri arasında yerini almıştır.[15]

Türev ürünler, riskten korunmak veya belirli ölçüde risk alarak getiriyi arttırmak amacıyla kullanılan finansal ürünlerdir. Türev ürünler, cari piyasada işlem gören varlıkların uzantısı (türevi) konumundaki finansal araçlardır. Türev ürünler, değerleri diğer bazı varlıklara bağlı olan finansal ürünlerdir. Bu temel varlıklar; hisse senetleri, yabancı para, tahviller, emtia ve faiz gibi bir çok finansal varlık üzerine düzenlenebilmektedir. Türev ürünler; futures, opsiyon, swap ve forward sözleşmeleri olarak gruplandırılmaktadır. Türev piyasalarda yapılan işlemlerin ortak özelliği, ilerideki bir tarihte teslimatı yapılmak üzere herhangi bir malın veya finansal aracın, bugünden alım satımının yapılmasıdır.[16]

1.2.1. Forward

Bir forward anlaşma, alıcı ile satıcı arasında imzalanan ve fiyatı bugünden belirlenen bir varlığın gelecekte belirlenen bir tarihte teslimini içermektedir.[17]

> "Bir dayanak varlığın ileriki bir tarihte, önceden belirlenmiş bir fiyattan alınıp satılmasını sağlayan bir mali sözleşmedir. Forward anlaşmasında satıcı taraf, dayanak varlığı ileri bir vadede önceden belirlenen şartlarda teslim edecektir. Alıcı ise, vadede ücreti ödeyerek dayanak varlığı satın alacaktır."[18]

Forward işlemlerde bir taraf alıcı pozisyonuna (uzun pozisyon) girmekte ve gelecekteki bir tarihte, önceden belirlenmiş miktardaki varlığı yine önceden belirlenmiş fiyattan satın almayı taahhüt etmekte, diğer taraf ise satıcı pozisyonuna (kısa pozisyon) girmekte ve aynı tarih, miktar ve fiyattan varlığı satmayı taahhüt etmektedir.[19]

---

[15] Bener Güngör, Finansal Türevlerin Muhasebeleştirilmesi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1-2, 2001, s.189.
[16] Seher Kadıoğlu, "Finansal Krizler ve Türev Ürünler", (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012, s.44.
[17] Chambers, a.g.e., s.42.
[18] Saltoğlu, a.g.e., s.20.
[19] Raif Parlakkaya, Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2003, s.110.

Forward anlaşmaları genellikle kurumsal büyük firmalar arasında gerçekleştirilmektedir. Anlaşmaların bu özelliği kontratlarda oluşabilecek temerrüt riskini azaltsa da tam anlamıyla ortadan kaldırmamaktadır. Forward anlaşmaları, döviz kurları, pay senetleri, emtia ürünleri ve faiz oranları gibi dayanak varlıkların üzerine yazılmaktadır.

Forward sözleşmelerinde standart olarak karşılaşılan forward işlem süreleri genel olarak haftalık veya 1, 2, 3, 6, 9 ve 12 aylıktır.[20]

Forward anlaşmalar iki alt başlık altında incelenecektir. Bunlar; döviz forward sözleşmesi ve faiz forward sözleşmelesidir.

1.2.1.1. Döviz (Yabancı Para) Forward Sözleşmesi

Yabancı para forward sözleşmesi, iki taraf arasında belirlenen tutarda yabancı paranın başka bir para birimine çevrilerek, bugünden belirlenmiş gelecekteki bir tarihte ya da belirli bir zaman periyodu içinde teslimi konusunda yapılan anlaşmadır. Bu tür sözleşmelere döviz kuru dalgalanmalarının yol açtığı belirsizlik neden olurken bu anlaşmalarla döviz kuru bugünden sabitleştirilmektedir.[21]

> "Eğer yabancı paranın değeri yerli paraya göre forward piyasada, spot piyasadan daha yüksekse yerli paranın değeri düşmüş yabancı para prim yapmıştır. Buna forward primi denir. Ancak yabancı paranın spot değeri forward değerinden düşükse yabancı para iskontoya uğramış demektir. Buna forward iskontosu denir."

Forward primi aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır:

$$\text{Forward prim veya iskontosu} = \frac{\text{Forward Kur} - \text{Spot Kur}}{\text{Spot Kur}} \text{ x } \frac{12}{n} \text{ x } 100$$

n = Forward kontratın vadesine kadar olan gün sayısı

[20] Emre Kavak, "Dış Ticaret Şirketlerinde Hedging İşlemlerinin Şirketlerin Nakit Akışına Etkisi; Örnek Bir Uygulama", (Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Manisa, 2016, s.50.
[21] Chambers, a.g.e., s.43.

Forward kurlardaki prim ve iskontolar genel olarak, işlem konusu olan iki yabancı para için geçerli olan faiz oranları arasındaki farka eşit; faiz oranı yüksek olan para için iskonto, faizi düşük olan para için ise primdir. Eğer yurt içindeki faiz oranları yurt dışındaki faiz oranlarına göre daha yüksekse, yabancı ülkenin parası forward piyasada prim yapacaktır. Faiz oranları yüksek olduğu ölçüde, paranın gelecekteki göreceli değeri düşük, faiz oranı düşük olduğu ölçüde de yüksektir.[22]

1.2.1.2. Faiz Forwardları Sözleşmesi

Forward faiz anlaşmasında taraflar belli tutardaki anaparaya ileri bir tarihte, belli bir süre için uygulanacak faiz oranı (forward faiz oranı) üzerinde anlaşmaktadır. Faiz forward anlaşmalarının çoğu London Interbank Offered Rate (LIBOR) faiz oranlarına göre yapılmaktadır. Alıcı taraf faiz oranlarının artacağını, satıcı olan taraf ise faiz oranlarının düşeceğini öngörerek kendisini korumaktadır.[23]

Vade sonunda anapara el değiştirmezken taraflardan biri diğerine ödemede bulunmaktadır. Bu ödemenin tutarı kontratta anlaşılan faiz oranı ile spot piyasada gerçekleşen faiz oranı arasındaki fark kadar olmaktadır.[24]

Faiz forward sözleşmelerini yapanların amacı, kendilerini gelecekteki faiz değişmelerine karşı korumaya almaktır. Burada kredi kullanan işletme, kendisini gelecekteki faiz artışlarına karşı korumaya çalışırken, kredi veren taraf ise, gelecekteki faiz düşüşlerine karşı korunmaya çalışmaktadır. Bu nedenle, faiz forward sözleşmelerinde taraflar, belli tutardaki anaparaya, belirli bir süre için uygulanacak olan faiz oranı üzerinde anlaşırlar.[25]

---

[22] Chambers, a.g.e., s.44.

[23] Sevil Yıldırım, "Türk Bankacılık Sektöründe Kullanılan Finansal Türev Araçlar ve 2008 Küresel Krizinde Türev Araçların Rolü", (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011, s.31.

[24] Yıldırım, a.g.t., s.32.

[25] Hilmi Kırlıoğlu, Fırat Altınkaynak, "Forward Sözleşmelerin Günümüz Piyasalarında Yeri ve Muhasebeleştirilmesi", 3.Uluslararası Muhasebe Ve Finans Araştırmaları Kongresi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak, 12-13 Mayıs 2016, s.604.

1.2.2. Futures

Futures sözleşmesi, belli nitelikteki ve belli miktardaki bir mal ya da finansal varlığın, sözleşmenin yapıldığı tarihte belirlenen fiyattan gelecekte belirlenen tarihte teslimini öngören sözleşmedir. Ayrıca standart süre ve tutarı içeren, organize piyasalarda işlem gören, günlük dengeleme prosedürüne bağlı olan ve etkin bir ikincil piyasası bulunan sözleşmelerdir.[26]

> "Vadeli işlem sözleşmeleri standart süre ve tutar içeren, günlük netleşmeye bağlı olan bir anlaşmadır. Günlük netleşmede, her işlem günü sonunda kaybeden tarafın diğer tarafa ödeme yapma zorunluluğu mevcuttur. Vadeli işlem sözleşmelerinin iki önemli avantajı ise akışkanlık ve işlem görme hızıdır. Vadeli işlem sözleşmeleri taraflar arasında kolayca el değişebilmekte ve el değiştirirken fiyatı etkilemeden büyük tutarlarda işlem görebilmektedir. Yatırımcı vadeli işlem sözleşmesi satabilmek için sözleşmede bahsi geçen varlığa sahip olmak zorunda değildir. Böylece vadeli işlem sözleşmelerinin miktarı, dünyada alım satıma konu olan finansal varlıklardan daha fazladır. Vadeli işlem sözleşmeleri kauçuk, pamuk, kakao, bakır, mısır, arpa, buğday soya fasulyesi gibi emtialara bağlı olabileceği gibi sayılanlardan farklı olarak devlet tahvili, hazine bonosu ve senedi, hisse senetleri, tahvilleri, banka sertifikaları gibi varlıklar için de sözleşmeler hazırlanabilmektedir."[27]

Future sözleşmeler iki alt başlık altında incelenecektir. Bunlar; döviz future sözleşmesi ve faiz future sözleşmesidir.

1.2.2.1. Döviz Futures Sözleşmesi

Dövize dayalı futures işlemler, belli bir dövizin belli bir miktarının, başka bir döviz karşılığında, ileri bir tarihte teslim edilmesi amacıyla döviz kurunun bugünden belirlenmesi işlemidir. Bu işlemlerdeki amaç, ileride meydana gelebilecek kur dalgalanmalarının neden olacağı riskin azaltılması ya da ortadan kaldırılmasıdır.[28]

[26] Chambers, a.g.e., s.7.
[27] a.g.e., s.7.
[28] Yıldırım, a.g.t., s.35.

Sözleşmeye konu olan taraflar vade sonunda sözleşmelerini ters işlemle kapatmazlar ise alıcı ve satıcının söz konusu dövizi teslim alma ve teslim etme yükümlülüğü doğmaktadır.[29]

Döviz ticaretiyle uğraşan kişiler dövizde görülen kur değişiklikleri nedeniyle riske maruz kaldıkları gibi önemli karlar da elde edebilmektedir. Bir grup girişimci bu kur dalgalanmaları nedeniyle doğabilecek zarara karşı korunmak isterken, başka bir grup da spekülatif kazanç elde etmek istemektedir. Döviz kuru değişiminden doğan mali risk ve spekülasyon amacı ile geliştirilen bir türev ürünü de döviz futures sözleşmeleridir. Döviz futures sözleşmelerde sözleşme satışının gerçekleştirilebileceği belirli borsaların, belirli yabancı paraların standardize edilmiş miktar ve belirlenmiş süre sonunda alınıp satılması taahhüdü gibi bilgiler yer almaktadır.[30]

1.2.2.2. Faiz Futures Sözleşmesi

Faiz futures işlemler; faiz oranlarında gelecekte meydana gelebilecek değişimlerden etkilenmemek amacıyla özellikle sabit faiz getirisi sağlayan finansal araçların önceden belirlenen faiz oranlarına dayanarak belirlenen değeri üzerinden alınması ya da satılması taahhüdüne dayanan sözleşmelerdir.[31]

> "Faize dayalı futures sözleşmelerin temelinde ödünç alınabilir ve verilebilir fonların faiz oranlarında meydana gelebilecek değişmelerden korunma veya bu durumdan yararlanma amacı bulunmaktadır. Örneğin; iki ay sonra elimize geçecek yatırılabilir bir fonun mevduat faizlerindeki olası bir düşüş sonucunda daha az bir faizle yatırılması riskini; ya da üç ay sonra finansman bonosu ihraç ederek borçlanma düşünülüyorsa, piyasadaki faiz oranının yükselmesi olasılığı karşısında nominal değerinden çok daha düşük bir fiyatla satılması risklerini, faiz futures sözleşmeleri aracılığıyla azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak mümkün olabilir."[32]

---

[29] Selvi Yakup, Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi, İstanbul: ARC Yayınları, 2000, s.17.
[30] Derya Serdaroğlu, "Türkiye'de Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası'nın Gelişimi", (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008, s.9.
[31] Yıldırım, a.g.t., s.35.
[32] Daniyar Muratov, "Vadeli İşlem Piyasaları ve Rusya Uygulaması", (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, s.35.

1.2.3. Swap

Swap işlemleri, iki taraf arasında, belirli bir tarihte, belirli bir finansal varlığa dayanarak yapılan nakit akışlarının ve anaparaların değişimini içeren özel bir anlaşmadır. İki tarafta yapılan bu anlaşma ile fayda sağlamayı amaçlamaktadır.[33]

> "Swap, döviz kurları ve faiz oranları riskine korunmak için ortaya çıkmış, fon kullanıcılarına farklı piyasalardaki uygun fonlara erişebilme, bu fonların kullanılabilmesini sağlama, riski azaltma ve sabit faizli bir fonu değişken faizli bir fon ile değiştirme imkanı veren finansal bir tekniktir."[34]

Swap sözleşmeleri iki alt başlık altında incelenecektir. Bunlar; döviz swap sözleşmeleri ve faiz swap sözleşmeleridir.

1.2.3.1. Para (Döviz) Swapları

Para (currency) swapları, bir para birimi üzerinden yapılacak anapara ve faiz ödemelerinin cari spot fiyattan eşit tutarda başka bir para birimi üzerinden yapılacak ödemeler ile değiştirilmesini sağlayan sözleşmeler olarak tanımlanmaktadır. Bu sözleşmeler esas itibariyle kur riskinde korunmak amacıyla yapılmakla birlikte, bazen ihtiyaç duyulan paranın bulunmaması halinde başka para cinsinden kaynak sağlanıp bunun istenen para cinsine dönüştürülmesi için de kullanılabilmektedir.[35]

Para swapı, belirli bir dönem için iki farklı para birimindeki anapara miktarının daha önceden belirlenmiş bir kur üzerinden değiştirilmesi, bu dönem içinde tarafların kullandıkları anaparalara ilişkin faizleri karşı tarafa ödemeleri ve yeniden değiştirilmesi işlemidir. Para swapı ile bir borç, varlık veya gelecekteki bir gelire ait nakit akımları bir paradan bir başkasına çevrilmektedir.

Para (döviz) swapı sözleşmesi, iki ayrı para borcu üzerinden mevcut borçların ve alacakların değiştirilmesi işlemidir. Bu sözleşme türünde birbirine karşıt iki döviz işlemi bir araya

---

[33] Chambers, a.g.e., s.123.
[34] Erdal Yılmaz, Tünay Aslan, Finansal Risklerin Yönetilmesinde Türev Ürünlerin Kullanımı: Borsa İstanbul (BİST) 100 Endeksi'ndeki Şirketler Üzerine Bir Araştırma, İşletme Araştırmaları Dergisi, Cilt:8, Sayı: 1, 2016, s.666.
[35] Türkiye Bankalar Birliği, Banka Muhasebesi, İstanbul, 2008, s.335.

getirilmekte, anlaşmaya varılan süre başlangıcında ve sonunda bu iki para birimini taşıyan tutarlar, taraflar arasında değiş-tokuş edilmektedir. Buna karşın future ve forward sözleşmelerde tek bir alım satım bulunmaktadır. Para swapı sözleşmeleri üç aşamada gerçekleşmektedir: Birinci aşamada, taraflar sözleşmenin yapıldığı tarihte farklı döviz cinsinden olan anaparaları anlaşma sağladıkları kur üzerinden (genellikle cari kur) değiştirmektedir. İkinci aşamada, taraflar swap sözleşmesi süresince değişimini yaptıkları anaparaların faizlerini karşılıklı olarak ödemektedir. Üçüncü ve son aşamada ise, taraflar vade sonunda önceden saptanan kur üzerinden anaparaları karşılıklı olarak geri vermektedir.[36]

1.2.3.2. Faiz Swapları

Faiz swapı, farklı borçlanma kaynaklarından, benzer vadeli ve aynı miktarda anapara borçlanmış birbirinden bağımsız iki tarafın, faiz ödeme yükümlülüklerini, genel olarak aracı bir banka yoluyla, birbirine devretmelerini içermektedir. Yapılan swap anlaşmasına göre iki taraf, bir varlık veya bir borca ilişkin periyodik ödemeleri değiştirmek üzere, yıllık dönemler için, belirli bir anapara miktarına dayalı olarak faiz ödemelerini sabit orandan değişken orana, değişken orandan sabit orana veya değişken oranın bir türünden diğer türüne değiştirmektedir. Faiz swaplarında, aynı para biriminden olan borçların sadece faiz ödemelerinin yapısı değiştirilmekte olup, anaparaların değiştirilmesi söz konusu değildir.[37]

> "Faiz swapları, faiz oranı riskinden korunmak için kullanılan en genel araçtır. Genel olarak faiz swapları, aynı para birimindeki faiz ödemesi akışlarının değişimidir."[38]

Faiz swapı sözleşmelerin vadesi 1 ile 15 yıl arasında değişmekte olup genellikle kullanılan vadeler 2 ile 10 yıl arasındadır. Genellikle bu tip sözleşmeler vade sonunda taraflar arasında sözleşme şartları yerine getirilerek kapatılmaktadır. Ancak,

---

[36]Özgür Özel, "Türev Ürünlerin Bankalarda Risk Yönetimi Amacıyla Kullanımı ve Muhasebeleştirilmesi", (Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2010, s.26.

[37]Nevruz Akalın, "Türev Araçların Taşıdığı Risklerin Ortaya Konmasında Kamuyu Aydınlatma Düzenlemelerinin Yeri ve Önemi", Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlilik Etüdü, Ankara, 1999, s.4.

[38] Juan Ramirez, Accounting for Derivatives: Advanced Hedging Under IFRS, Chichester, England: 2007, John Wiley & Sons, s.32.

son kullanıcının sözleşmeye girme nedeninin ortadan kalkması durumunda son kullanıcı vade tarihinden önce sözleşmeye son verebilmektedir. Son kullanıcı sözleşmesini sona erdirebilmek için sözleşmesini iptal edebilmekte, mevcut sözleşmesini bir başkasına satabilmekte ya da karşıt bir faiz sözleşme swapına girerek kar elde edebilmekte ya da oluşan zarara katlanabilmektedir.[39]

1.2.4. Opsiyon

Opsiyonlar, belli bir vadeye kadar (veya belirli bir vadede) opsiyona dayanak varlık oluşturan belli miktardaki bir malı, finansal ürünü, sermaye piyasası aracını veya ekonomik göstergeyi belli bir fiyattan alma ya da satma hakkını, belli bir prim karşılığında opsiyonu satın alan kişinin talep etmesi halinde satmaya zorunlu tutan sözleşmelerdir.

Opsiyon, alıcı (buyer, holder) ve satıcı (seller, writer) arasında yapılan bir anlaşmadır. Bu anlaşmayla, opsiyonu satın alan taraf, belirli bir fiyat üzerinden opsiyon konusu varlığı alma veya satma hakkına sahip olmaktadır. Bunun için alıcı satıcıya, opsiyon fiyatı da denilen bir prim öder. Diğer taraftan satıcı opsiyon anlaşmasıyla, alıcı talep ettiğinde önceden anlaşılan fiyat üzerinden varlığı teslim etme yükümlülüğünü üstlenmektedir.

Opsiyon sözleşmeleri tipleri açısında Avrupa Tipi Opsiyonlar ve Amerikan Tipi Opsiyonlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Avrupa Tipi Opsiyonlar, ismini coğrafi konumundan dolayı almamıştır. Başka bir deyişle Avrupa Tipi Opsiyonlar Avrupa'da, Amerikan Tipi Opsiyonlar Amerika'da yapılan opsiyonları temsil etmez. Her iki sözleşme de dünyadaki herhangi bir opsiyon borsasında yapılabilir. Avrupa ve Amerikan Tipi Opsiyonlar, anlaşmada belirlenen hakkın kullanım süresine ilişkin içerdiği sınırlamaya göre belirlenir. Avrupa Tipi Opsiyonlar sadece vade tarihinde kullanılabilmektedir. Bu özelliği ile Avrupa Tipi Opsiyonlar future sözleşmelere benzemektedir.

Amerikan Tipi Opsiyonların özelliği, opsiyonun vade tarihine kadar olan süre içindeki herhangi bir tarihte işleme konulabilmektedir. Örneğin, vadesi altı ay olarak belirlenen bir

[39] Yakup, a.g.e., s.27.

Amerikan Tipi Satış Opsiyonunda, opsiyon bu süre içindeki herhangi bir zamanda kullanılabilmektedir. Görüldüğü gibi Amerikan Tipi Opsiyonlar sahibine, opsiyondan kaynaklanan hakkın kullanılması bakımından daha fazla esneklik tanımaktadır. Bu avantaj nedeniyle, Amerikan Tipi Opsiyonlar daha yaygın olarak kullanılmaktadır ve opsiyonun bir Avrupa Tipi Opsiyon olduğu özellikle belirtilmediği durumlarda, genel olarak opsiyon denildiğinde Amerikan Tipi Opsiyonlar anlaşılmaktadır.[40]

Opsiyon sözleşmeleri sağladığı haklar açısından alım opsiyonu (call option) ve satım opsiyonu (put option) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır:

Alım opsiyonları, opsiyon alıcısına vade sonuna kadar veya vade sonunda, önceden belirlenmiş bir fiyat üzerinden bir varlığı satın alma hakkı vermektedir. Alım opsiyonları özellikle, opsiyon konusu varlığın fiyatının yükseleceğini düşünen yatırımcılar için önem taşımaktadır.[41]

Satım opsiyonları, opsiyon alıcısına belirli bir tarihe kadar, yine belirlenen bir fiyat üzerinden bir varlığı satma hakkını vermektedir. Bu durumda satım opsiyonları, fiyatların düşeceğini tahmin eden yatırımcıların ilgisini çekmektedir.[42]

Opsiyon sözleşmeleri türleri açısında döviz opsiyon sözleşmeleri ve faiz opsiyon sözleşmeleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.2.4.1. Döviz Opsiyon Sözleşmeleri

Döviz opsiyon sözleşmeleri (currency options) gelecekteki bir tarihte veya bu tarihten önce, sözleşme tarihinde belirlenmiş belirli bir kur üzerinden, belirli bir dövizi satın alma veya satma hakkını alıcısına veren sözleşmelerdir. Döviz üzerine opsiyon sözleşmeleri ilk kez 1982'de Philadelphia Borsası'nda işlem görmüştür. Döviz opsiyonlarının büyük bir kısmı organize olmayan piyasalarda işlem görmesine rağmen, borsada işlem gören opsiyon sözleşmelerinin standart büyüklükleri ve vadeleri vardır.

[40] Abdullah Yalama, Metin Çoşkun, Türev Araçlar, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013, s.68.
[41] Chambers, a.g.e., s.60.
[42] Chambers, a.g.e., s.63.

1.2.4.2. Faiz Opsiyon Sözleşmeleri

Faiz opsiyonları, belirli tutardaki paranın kontratta belirlenen bir tarihte ya da bu tarihe kadar geçecek süre içinde önceden kararlaştırılmış faiz oranı üzerinden borçlanma ya da ödünç verme hakkını veren sözleşmeye dayalı işlemlerdir. Genel olarak vade sonunda realize edilen bu sözleşmeler gelecekte faiz oranlarında aleyhte olabilecek gelişmelerden kaynaklanan riskin bertaraf edilmesi amacıyla satın alınmaktadır.

Piyasa faiz oranlarının sözleşmede belirtilen oranı aşması durumunda alım hakkını, bu oranların sözleşme oranının altında olması durumunda satım hakkını elinde bulunduran taraflar kar elde edecektir.[43]

[43] Türkiye Bankalar Birliği, a.g.e., s.364.

2.TÜREV ÜRÜNLERİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNİN İNCELENMESİ

Türev ürünlerin giderek yaygınlaşması ile birlikte muhasebeleştirilmesi önem kazanmıştır. Bu gelişmeleri türev ürünlerle ilgili yeni standartların (TMS 32 ve 39, TFRS 7 ve 9) yayınlanması takip etmiştir.

TMS 39'a göre türev ürünü, aşağıdaki üç özelliği sağlayan ve standardın kapsamı içinde kalan ürünler olarak tanımlamaktadır.

1. Belirli bir faiz oranında, finansal araç fiyatında, mal bedelinde, döviz kurunda, fiyat veya oran endeksinde, kredi derecesi veya kredi endeksinde ya da başka bir değişkende veya sözleşmenin taraflarından birine özgü olmayan finansal olmayan bir değişkende (bazen "sözleşmeye konu olan" olarak da adlandırılır) meydana gelen bir değişiklik karşısında değeri değişmektedir.

2. Net bir başlangıç yatırımı gerektirmemekte veya piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer türden sözleşmelere göre daha az bir net başlangıç yatırımı gerektirmektedir.

3. Gelecek bir tarihte ödenecektir.

Türev ürünler, alım-satım amaçlı ve riskten korunma amaçlı olarak yapılmaktadır.

Alım satım amaçlı yapılan türev ürünler alım-satım amaçlı muhasebeye konu olmaktadır. Alım satım amaçlı muhasebeye konu olan türev ürünler, riskten korunma amaçlı muhasebeye konu olan türev ürünlere göre faiz ve kurlarda meydana gelecek dalgalanmalara daha açık olduğu için bankanın gelir tablosunda kar ya da zarar yazma riski artacaktır.

Riskten korunma amaçlı yapılan türev ürünlerde TMS 39'a göre gerekli şart olarak sayılan etkinlik testlerinin olumlu sonuç alması ve riskten korunma muhasebesi ilkelerini yazılı

prosedür haline getirip bankanın yönetim kurulunda onaylandıktan sonra banka riskten korunma muhasebesi yöntemini kullanabilmektedir. Eğer gerekli şart ve koşullar ilgili türev ürünler için sağlanmazsa riskten korunma muhasebesi yöntemi kullanılamamaktadır.

2.1. Forward İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Forward işlemler tezgahüstü piyasalarda Türkiye'de kurulu bankalar ve aracı kuruluşlar ile müşteri arasında veya yurtdışında kurulu bankalar ve aracı kuruluşlar arasında yapılmaktadır. Ülkemizde finans piyasalarında en çok kullanılan forward sözleşmeleri, döviz forward sözleşmeleridir. Döviz forward sözleşmeleri ihracatçı ve ithalatçılara, gelecekteki bir tarihte yapacakları teslimat, tahsilat, ödeme, fiyat değişikliklerinden kaynaklanan risklerden korunma olanağı sağlamaktadır.[44]

Vadeli işlem sözleşmeleri, sözleşmenin yapıldığı tarihte nazım hesaplara alınarak sözleşme kapatılana veya sözleşme vadesi sona erene kadar nazım hesaplarda izlenmektedir.

Aşağıdaki bölümlerde forward işlemlerinin spekülatif ve riskten korunma amaçlı olarak muhasebeleştirilmesi örnekler üzerinden anlatılmaktadır.

2.1.1. Spekülatif Amaçlı Forward İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi

Bu bölümde spekülatif amaçlı forward işleminin muhasebeleştirilmesi örnek üzerinden anlatılmaktır.

Örnek:[45]

A Bankası gelecekte Euro'nun Türk Lirası'nın karşısında değer kazanacağını düşünmektedir. Banka kur artışından gelir sağlamak amacıyla 15.06.2015 tarihinde B bankası ile 6 ay vadeli 1 EUR = 3 TL kuru üzerinden 100.000.-Euro alma hakkını veren bir sözleşme imzalamıştır.

[44] Düriye Defne Karaca, "Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi ve Türkiye'deki Bankalarda Uygulanmasına Yönelik Bir Araştırma", (Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Bölümü, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007, s.130.

[45] Bu örnek, Türkiye Bankalar Birliği, "Banka Muhasebesi", 2008, Yayın No: 258, s.305'teki örnekten uyarlanarak yeniden düzenlenmiştir.

Sözleşme süresinde gerçekleşen piyasa (değerleme) kurları aşağıdaki gibidir. A Bankası'nın söz konusu işlemle ilgili olarak yapacağı muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

Tarih	Kur (EUR/TL)
15.6.2015	2,5
30.9.2015	2,7
15.12.2015	2,9

Sözleşme tarihindeki kayıt:

	15.6.2015		
	964- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN		
	ARAÇLARDAN ALACAKLAR	300.000.-TL	
	964000- Vadeli Döviz Alım İşlemi		
	965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
	FİN ARAÇLARDAN ALACAKLAR	100.000- EUR	
	96500- Vadeli Döviz Alım İşlemi- Döviz/TL		
	966- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL		
	ARAÇLARDAN BORÇLAR		300.000.-TL
	96600- Vadeli Döviz Alım İşlemi		
	967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL		
	ARAÇLARDAN BORÇLAR		100.000.-EUR
	96700- Vadeli Döviz Alım İşlemi-Döviz/TL		

Değerleme tarihindeki kayıt:

Değerleme işleminde öncelikle, anlaşma kurunun o tarihteki değerinin bulunması ve daha sonra bulunan bu değerin aynı tarihteki cari piyasa veya bilanço kuru ile karşılaştırılması gerekmektedir.

Doğrusal Reeskont Yöntemine göre, işlem kuru ile vade tarihindeki anlaşma kuru arasındaki fark; anlaşma dönemi boyunca gerçekleşecek toplam kur farkı olarak kabul edilmekte, değerleme tarihinde ise bu farkın geçen gün sayısına tekabül eden kısmı işlem tarihindeki kura eklenerek anlaşma kurunun o tarihteki değeri hesaplanmaktadır. Daha sonra da hesaplanan bu kur ile o tarihteki cari piyasa kuru karşılaştırılarak fark sonuç hesaplarına aktarılmaktadır.

105 günlük vadeye yayılan kur farkı (3-2,5) = 0,5 TL, değerleme kuru;

[(3-2,5) x 105/180] + 2,5 ≈ 2,79 TL, dönem için gerçekleşen gelir veya gider ise;

(2,79-2,7) x 100.000 = 9.166,67 TL zarar hesaplanır.

	30.09.2015		
	872- ALIM SATIM AMAÇLI		
	TÜREV FİN. ARAÇ ZARARLARI	9.166,67 TL	
	87200- Vadeli Alım Satım İşlemlerinden		
	364- TÜREV FİN. YÜKÜMLÜLÜKLER		9.166,67 TL

Ara dönemlerde yapılan bu değerleme işlemine ilişkin kayıtların izleyen gün iptal edilmesi gerekmektedir.

Forward vadesindeki kayıt:

15.12.2015		
011- EFEKTİF DEPOSU	100.000.- EUR	
292- EFEKTİF A/S HESABI	290.000.- TL	
872- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN ARAÇLARDAN ZARARLAR	1.000 TL	
87200- Vadeli Alım Satım İşlemlerinden		
010- KASA HESABI		270.000.- TL
293- EFEKTİF VAZİYETİ		100.000.- EUR

Yukarıdaki kayıtlardan da görüleceği üzere, kurların beklenen şekilde gerçekleşmemesi nedeniyle A bankası forward sözleşmesinden dolayı 1.000 TL zarar etmiştir.

15.12.2015		
966- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN BORÇLAR	300.000.- TL	
96600- Vadeli Döviz Alım İşlemi		
967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN BORÇLAR	100.000.- EUR	
96700- Vadeli Döviz Alım İşlemi-Döviz/TL		
964- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR		300.000.- TL
964000- Vadeli Döviz Alım İşlemi		
965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR		100.000.- EUR
96500- Vadeli Döviz Alım İşlemi- Döviz/TL		

şeklinde muhasebeleştirilir.

2.1.2. Riskten Korunma Amaçlı Forward İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi

Bu bölümde riskten korunma amaçlı forward işleminin muhasebeleştirilmesi örnek üzerinden anlatılmaktır.

Örnek:[46]

A Bankası 15.6.2015 tarihinde bir müşterisine 6 ay vadeli 100.000.- EUR tutarında döviz kredisi kullandırmıştır. Söz konusu kredinin vadesinde TL'ye çevrilerek kullanımı gerekmektedir. Vade tarihinde döviz kurunun daha düşük olacağını düşünen Banka, meydana gelecek rayiç değer (gerçeğe uygun değer) riskinden korunmak amacıyla kredinin verildiği tarihte kredinin vadesinde realize edilmek üzere başka bir finansal kuruluş ile 100.000.- EUR satım hakkı veren bir forward sözleşmesi yapmıştır.

Forward sözleşme kuru 1 EUR = 2,8 TL olarak belirlenmiştir. Sözleşme süresinde gerçekleşen piyasa kurları aşağıdaki gibidir:

Tarih	Kur (EUR/TL)
15.6.2015	2,9
30.9.2015	2,7
15.12.2015	2,5

Sözleşme tarihindeki kayıt:

(Kredinin verilmesi)

	15.6.2015		
	111- KISA VADELİ KREDİLER	100.000.-EUR	
	025- YURTDIŞI BANKALAR		100.000.- EUR

[46] Bu örnek, Türkiye Bankalar Birliği, "Banka Muhasebesi", 2008, Yayın No: 258, s.313'teki örnekten uyarlanarak yeniden düzenlenmiştir.

Forward sözleşmesinden doğan hak ve yükümlülüklerin kaydı :

	15.6.2015		
	944- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV		
	FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR	280.000.- TL	
	94400- Vadeli Döviz Alım İşlemi		
	945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR	100.000.- EUR	
	965002- Vadeli Döviz Satım İşlemi		
	946-RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR		280.000.- TL
	966000- Vadeli Döviz Alım İşlemi		
	947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR		100.000.-EUR
	967001- Vadeli Döviz Satım İşlemi		

Değerleme tarihindeki kayıt:

En yakın vade olan üç aylık işlemler için TL faiz oranının % 10, EUR faiz oranının ise % 1 olduğu varsayımıyla;

Alınacak TL'nin o günkü değeri; $280.000/(1+0,1)^{(105/360)}$ = 272.323,53.- TL

Verilecek EUR'nun o günkü değeri; $100.000/ (1+0,01)^{(105/360)}$ = 99.710,20.- EUR

İndirgenmiş Kur ; 272.323,53 / 99.710,20 = 2,73

Reeskont Geliri ; (2,73-2,7) x 99.710,20 = 3.105,98.- TL

	30.09.2015		
	224- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR	3.105,98.- TL	
	22401- Gerçeğe Uygun Değ. Risk. Korunma Amaçlı		
	752- TÜREV FİN. ARAÇLARDAN KÂRLAR		3.105,98.- TL
	75200-Vadeli Alım-Satım İşlemlerinde		

Bankanın forward sözleşmenin yılsonunda değerlemesinden kaynaklanan geliri riskten korunma muhasebesi gereği K/Z hesabına kaydedilmelidir. Söz konusu dönem içinde riskten korunan kalem olan kredilerin değerlemesinden uğranılan zararın ((2,9-2,7) x 10.000) = 20.000.- TL olduğu dikkate alındığında, sözleşmeden dolayı bu zararın 3.105,98.- TL'lik kısmının telafi edildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Forward vadesindeki kayıt:

(Kredinin Tahsili)

	15.12.2015		
	011- EFEKTİF DEPOSU	100.000.- EUR	
	295- DÖVİZ VAZİYETİ	100.000.- EUR	
	292- EFEKTİF A/S HESABI	250.000.- TL	
	111- KISA VADELİ KREDİLER		100.000.- EUR
	293- EFEKTİF VAZİYETİ		100.000.- EUR
	294- DÖVİZ A/S HESABI		250.000.- TL

(Döviz Satışı)

15.12.2015		
010- KASA HESABI	290.000.- TL	
293- EFEKTİF VAZİYETİ	100.000.- EUR	
011- EFEKTİF DEPOSU		100.000.- EUR
292- EFEKTİF A/S HESABI		250.000.- TL
752- TÜREV ARAÇ. KÂRLAR		40.000.- TL

(Sözleşmenin Kapanması)

15.12.2015		
946- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
TÜREV FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR	290.000.- TL	
966000- Vadeli Döviz Alım İşlemi		
947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
TÜREV FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR	100.000.- EUR	
947001- Vadeli Döviz Satım İşlemi		
944- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR		290.000.- TL
94400- Vadeli Döviz Alım İşlemi.		
945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR		100.000.-EUR
945002 - Vadeli Döviz Satım İşlemi		

Bankanın yukarıdaki işlemde, korunan kalemden kaynaklanan 40.000.-TL tutarındaki zararının tamamı yapılan forward sözleşme sayesinde telafi edilmiştir.

2.2. Futures İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi

Futures sözleşmeler, sözleşmenin yapıldığı tarihte nazım hesaplara alınarak sözleşme kapatılana ya da sözleşme vadesi sona erene kadar nazım hesaplarda izlenmektedir. Bu sözleşme konusu tutar sözleşmeye taraf olanların varlık veya kaynaklarında herhangi bir değişmeye yol açmamaktadır.[47]

2.2.1. Spekülatif Amaçlı Futures İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi

Bu bölümde spekülatif amaçlı futures işleminin muhasebeleştirilmesi örnek üzerinden anlatılmaktır.

Örnek:[48]

A Bankası 15.06.2015 tarihinde döviz kurunun artacağı beklentisiyle her biri 10.000.- EUR üzerinden üç ay vadeli 10 adet futures sözleşme satın almıştır. Sözleşmenin yapıldığı işlem kuru piyasa kuru ile aynı olmak üzere 1 EUR =2,85 TL'dir. Sözleşme için başlangıç teminatı 200.000.-TL, sürdürme teminatı 100.000.-TL olarak belirlenmiştir. Borsa payı 250.- TL'dir. Vadeli işlem sözleşmesine ilişkin kurlar aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Tarih	Sözleşme Fiyatı (EUR/TL)
15.6.2015	2,5
30.6.2015	2,6
31.7.2015	2,7
31.8.2015	2,8

[47] Aysel Kuş, "Türev Ürünlerin İşletmeler ve Bankalar Açısından Muhasebeleştirilmesi", (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar, 2010, s.58.
[48] Bu örnek, Türkiye Bankalar Birliği, "Banka Muhasebesi", 2008, Yayın No: 258, s.319'daki örnekten uyarlanarak yeniden düzenlenmiştir.

Futures sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları;

a) Sözleşmenin kayıtlara alınması, başlangıç teminatı ve borsa payının ödenmesi;

15.06.2015		
964- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN.		
ARAÇLARDAN ALACAKLAR	285.000.- TL	
964201- Futures Para Satım İşlemi		
965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN.		
ARAÇLARDAN ALACAKLAR	100.000.- EUR	
965200- Futures Para Alım İşlemi		
966- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİNANSAL ARAÇLARDAN BORÇLAR		285.000.- TL
966201- Futures Para Satım İşlemi		
967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİNANSAL ARAÇLARDAN BORÇLAR		100.000.- EUR
967200- Futures Para Alım İşlemi		

15.06.2015		
278- MUHTELİF ALACAKLAR	200.000.- TL	
278050- Türev Finan. Araç Teminatları		
840- VERİLEN ÜCRET VE KOMİSYONLAR	250.- TL	
Borsa payı		
010- KASA HESABI		200.250.- TL

b) 30.06.2015 tarihinde yapılacak değerlemeye ilişkin kayıtlar;

Sözleşmenin değeri kur artışından dolayı 260.000.- TL'ye yükselmiştir.

Başlangıç değerine göre oluşan fark 10.000.- TL, takas odası tarafından teminat hesabına eklenmektedir.

30.06.2015		
278- MUHTELİF ALACAKLAR		
278050- Türev Fin. Araç Teminatları		
veya		
224- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	10.000.- TL	
224003- Futures İşlemleri		
752- TÜREV ARAÇLARDAN KÂRLAR		10.000.- TL
75202- Futures A/S İşlemlerinden		

Futures işlemlerde yapılan günlük değerleme sonucunda gelir edilmesi durumunda, bu gelirin tahsili için vade sonunun beklenmesine gerek bulunmadığından hemen çekilip kullanılması mümkündür.

c) 31.07.2015 tarihinde yapılacak kayıtlar;

31.07.2015		
278- MUHTELİF ALACAKLAR	10.000.- TL	
278050- Türev Fin. Araç Teminatları		
752- TÜREV FİN. ARAÇLARDAN KÂRLAR		10.000.- TL
75202- Futures A/S İşlemlerinden		

d) 31.08.2015 tarihinde yapılacak kayıtlar;

31.08.2015		
873- TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ZARARLAR	10.000.- TL	
278- MUHTELİF ALACAKLAR		10.000.- TL
278050- Türev Fin. Araç Teminatları		

Sözleşmenin değeri 280.000.- TL'ye düşmüştür. Önceki dönem değerine göre oluşan pozitif 10.000.- TL'nin gelir hesaplarına yansıtılması gerekmektedir.

e) Sözleşmenin kapatılması;

Efektifin alınması;

31.08.2015		
011- EFEKTİF DEPOSU	100.000.- EUR	
292- EFEKTİF A/S HESABI	280.000.- TL	
293- EFEKTİF VAZİYETİ		100.000.- EUR
010- KASA HESABI		280.000.- TL

Sözleşmenin vadesinde cari piyasa kurunun sözleşme kuru (fiyatı) ile aynı olduğu varsayılmıştır. Bu iki kurun farklı olması durumunda fark tutarı kadar gelir veya gider oluşacağı hususu açıktır. Örneğin vadedeki cari değerleme kuru 1 USD = 2,85 TL olsaydı, 5.000.- TL ((2,85 - 2,8) x 100.000) tutarında kambiyo geliri oluşacaktır.

Teminat hesabındaki bakiyenin tahsil edilmesi;

31.08.2015		
010- KASA HESABI	5.000.- TL	
278- MUHTELİF ALACAKLAR		5.000.- TL
278050- Türev Fin. Araç Teminatları		

Taahhüde ilişkin kaydın kapatılması;

31.08.2015		
966- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİNANSAL ARAÇLARDAN BORÇLAR	285.000.- TL	
966201- Futures Para Satım İşlemi		
967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİNANSAL ARAÇLARDAN BORÇLAR	100.000.- EUR	
967200- Futures Para Alım İşlemi		
964- ALIM SATIM AMAÇLI		
TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN		
ALACAKLAR		285.000.- TL
964201- Futures Para Satım İşlemi		
965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR		100.000.- EUR
965200 – Futures Para Alım İşlemi		

şeklinde muhasebeleştirilir.

2.2.2. Riskten Korunma Amaçlı Futures İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi

Bu bölümde riskten korunma amaçlı futures muhasebeleştirilmesi örnek üzerinden anlatılmaktır.

Örnek:[49]

A Bankası üç ay sonra tahsil edeceği 1.000.000.- EUR tutarındaki alacağı ile tahvil almak istemektedir. Söz konusu alacağın tahsil edileceği tarihe kadar faiz oranlarının düşeceği beklentisini taşıyan Banka tahvil fiyatlarının artmasına karşı, bir vadeli işlem sözleşmesi ile riskten korunmak istemektedir. Bu amaçla 15.06.2015 tarihinde alacak miktarına eşit olacak şekilde 1.200 adet futures bono-tahvil kontratı satın almıştır. Sözleşme fiyatı 950.-EUR'dur.

Sözleşmeler için ödenen toplam başlangıç teminatı 75.000.-EUR, sürdürme teminatı başlangıç teminatının % 80'i olarak belirlenmiştir. Borsaya ödenen pay 750.-EUR'dur. Vadeye kadar olan süre içerisinde gerçekleşen futures sözleşme ve tahvil fiyatları aşağıdaki gibidir:

(Kontrat büyüklüğü tahvilde 1000 alınır.)

Tarih	Tahvil Fiyatı	30.09.2015 Vadeli Sözleşme Fiyatı (EUR)
15.06.2015	920	950
15.07.2015	940	970
30.09.2015	960	990

Sözleşme süresinde gerçekleşen döviz kurları aşağıda verilmiştir.

Tarih	Kur (EUR/TL)
15.6.2015	2,5
15.7.2015	2,65
30.9.2015	2,7

[49] Bu örnek, Türkiye Bankalar Birliği, "Banka Muhasebesi", 2008, Yayın No:258, s.325'teki örnekten uyarlanarak yeniden düzenlenmiştir.

1) Sözleşmelerin kayda alınması;

	15.06.2015		
	945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR	1.140.000.- EUR	
	945158 – Diğer Futures Alım İşlemleri		
	947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ.BORÇLAR		1.140.000.- EUR
	947158- Diğer Futures Alım İşlemleri		

2) Sözleşmeye ilişkin teminat ve borsa payının yatırılması;

	15.06.2015		
	279- MUHTELİF ALACAKLAR	75.000.- EUR	
	279050- Türev Fin. Araç Tem.		
	295- DÖVİZ VAZİYETİ	750.- EUR	
	841- VERİLEN ÜCRET VE KOMİSYONLAR	1.875.- TL	
	Borsa payı		
	025- YURTDIŞI BANKALAR		75.750.- EUR
	294- DÖVİZ A/S HESABI		1.875.- TL

3) 15.07.2015 tarihinde yapılması gereken değerlemeye ilişkin kayıtlar;

Bu tarihteki piyasa fiyatına göre oluşan değerleme farkı; (970-950) x 1.200 = 24.000.- EUR' dur. Sözleşme nakit akış riskinden korunmak için yapıldığından bu fark özkaynaklar hesabı altında izlenmelidir. Banka yılsonu mali tablosunu hazırladığı için bu dönemde riskten korunma işleminin etkinliğini ölçmelidir. Değerleme sonucunda oluşan kâr veya zararın etkin olan kısmı özkaynaklar kalemi altında izlenirken, etkin olmayan kısmın doğrudan K/Z hesabına kaydedilmesi gerekmektedir. Sözleşmeden elde edilen kâr 24.000.- EUR, spot piyasadaki fiyat değişimi sonucunda oluşan zarar ise (940 - 920) x 1000 = 20.000.- EUR'dur.

Bu durumda gerçekleşen kârın tamamının özkaynaklar kalemi altında kaydedilmesi gerekmektedir.

	15.07.2015		
279- MUHTELİF ALACAKLAR		24.000.- EUR	
279050- Türev Finan. Araç Tem.			
294- DÖVİZ A/S HESABI		63.600.- TL	
	295- DÖVİZ VAZİYETİ		24.000.- EUR
	414- SERMAYE YEDEKLERİ		63.600.- TL
	41406-Riskten Korunma		

4) 30.09.2015 tarihinde yapılacak kayıtlar;

a) Değerleme farkları

Sözleşme vadesindeki değerleme farkı: (960 - 940) x 1.200 = 24.000.-EUR'dur. Yukarıda yapılan açıklama çerçevesinde bu tutarın da aynı şekilde muhasebeleştirilmesi gerekir. Buna göre değerleme farkı;

	30.09.2015		
279- MUHTELİF ALACAKLAR		24.000.- EUR	
279050- Türev Fin. Araç Tem.			
294- DÖVİZ A/S HESABI		64.800- TL	
	295- DÖVİZ VAZİYETİ		24.000.- EUR
	414- SERMAYE YEDEKLERİ		64.800- TL
	41406-Riskten Korunma Fonları		

şeklinde kayıtlara yansıtılmalıdır.

b) Borsadaki teminat bakiyesinin alınması;

	30.09.2015		
025- YURTDIŞI BANKALAR		123.000.- EUR	
	279- MUHTELİF ALACAKLAR		123.000.- EUR
	279050- Türev Fin. Araç Teminatları		

c) İşlemin etkinliğinin değerlendirilmesi;

Tahvilin piyasadan üç ay sonra alınmasında kaynaklanan zarar, (960 - 920) x 1.000 = 40.000 EUR, vadeli işlem sözleşmesinden elde edilen toplam kazanç ise, (990 - 950) x 1.000 = 40.000 EUR'dur. Bu durumda riskten korunma etkinliği; 40 / 40 = %100 olarak gerçekleşmiştir. Riskten korunma etkinliğinin belirlenen eşik oranlarının altında veya üstünde gerçekleşmesi durumunda söz konusu değerleme farkının özkaynaklar hesabı yerine doğrudan K/Z hesabına kaydedilmesi gerekmektedir. Yukarıdaki örnekte böyle bir durum olmamakla birlikte, işlemin değerleme tarihinde realizasyonu söz konusu olduğundan özkaynaklar hesabında izlenen tutarların K/Z hesabına aktarılması gerekmektedir.

	30.09.2015		
414- SERMAYE YEDEKLERİ		128.400.- TL	
	752- TÜREV ARAÇLARDAN KÂRLAR		128.400.- TL
	75202- Futures A/S İşlemlerinden		

d) Sözleşmeye ilişkin kapanış kayıtları;

	30.09.2015		
	947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR	1.000.000.- EUR	
	947158- Diğer Futures Alım İşlemleri		
	945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ.ALACAKLAR		1.000.000.-EUR
	945158 – Diğer Futures Alım İşlemleri		

şeklinde olmaktadır.

2.3. Swap İşlemlerin Muhasebeleştirmesi

Vadeye kadar değerleme dönemleri itibariyle swap işleminin rayiç değerine göre gelir ya da gider reeskontu yaratmaktadır. Vade tarihinde anapara değişim işlemi muhasebeleştirilmektedir. Nazım hesaplarda bulunan taahhüt kapatılmaktadır.[50]

2.3.1. Spekülatif Amaçlı Swap İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi

Bu bölümde spekülatif amaçlı swap işleminin muhasebeleştirilmesi örnek üzerinden anlatılmaktır.

Örnek :

A Bankası LİBOR faizlerin yükseleceğini düşünmektedir. Bu yüzden A Bankası, B Bankası ile 30.06.2015 tarihinde 10.000.000 USD nominal değerli altı ay vadeli faiz swap sözleşmesi imzalamıştır. Sözleşme gereği A Bankası B Bankasına %2,1 sabit faiz ödeyecek, buna karşılık B Bankasından LİBOR+%0,50 faiz tahsil edecektir. Faiz ödemeleri vade tarihinde yapılacaktır.

[50] Kuş, a.g.t., s.55.

Sözleşme süresince gerçekleşen faiz oranları ile döviz kurları aşağıda verilmiştir.

Tarih	LIBOR (%)	Kur (USD/TL)
30.06.2015	1,25	2,5
30.09.2015	1,5	2,75
31.12.2015	1,75	3

Swap işlemi ile ilgili olarak tesis edilecek kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır.

1) Sözleşmenin kayıtlara alınması;

	30.06.2015		
	965- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR	10.000.000- USD	
	9651050- Swap Faiz Alım İşlemi		
	967- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR		10.000.000-USD
	9671070- Swap Faiz Alım İşlemi		

2) 30.09.2015 tarihinde yapılması gereken kayıtlar;

Bankanın yılsonunu takip eden üç aylık dönemde sözleşmeden kaynaklanan geliri 10.000.000 x 0,021 x 90 / 360 = 52.500- USD,

faiz gideri ise; 10.000.000 x 0,02 x 90 / 360 = 50.000- USD'dır.

Bu tarihte netleştirme işleminden sonra dönem kuru dikkate alınarak yapılacak kayıt;

30.09.2015		
365- TÜREV FİN. YÜKÜMLÜLÜKLER	2.500- USD	
294- DÖVİZ A/S HESABI	6.875-TL	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		2.500- USD
752- TÜREV FİN. ARAÇ. KARLAR		6.875-TL

3) 31.12.2015 tarihinde yapılacak kayıtlar;

Bankanın yukarıdaki işlemle ilgili olarak yılsonunda aldığı ve ödediği faizleri hesaplarına yansıtması gerekmektedir. Bu faizler nedeniyle döviz pozisyonu değişeceğinden vaziyet ve alım-satım hesaplarının çalıştırılması zorunludur. Sözleşmeye konu tutar sadece alınacak ve verilecek faizlerin hesaplamasında baz olarak kullanıldığından, nazım kayıtla ilgi herhangi bir değerleme işleminin yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

Bankanın tahsil etsin veya etmesin döneme ait gelir ve giderleri yılsonunda sonuç hesaplarına aktarması gerekmektedir.

Bu çerçevede faiz alacağı; 10.000.000 x 0,0225 x 180 / 360 = 112.500 -USD, ödeyeceği faiz ise; 10.000.000 x 0,0125 x 180 / 360 = 62.500- USD olarak hesaplanmıştır. Bu tarihte gerçekleşen döviz kurunun 3 TL olduğu dikkate alındığında yapılacak kayıtlar;

31.12.2015		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	112.500 .-USD	
295- DÖVİZ VAZİYETİ	62.500 .-USD	
294- DÖVİZ A/S HESABI	337.500.- TL	
873- TÜREV FİN. ARAÇ. ZARARLAR	187.500.- TL	
365- TÜREV FİN. YÜKÜMLÜLÜKLER		112.500.-USD
295- DÖVİZ VAZİYETİ		62.500.- USD
294- DÖVİZ A/S HESABI		337.500.- TL
755- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		187.500.- TL

4) Kapanış kayıtları

31.12.2015		
025- YURTDIŞI BANKALAR	50.000.- USD	
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR		50.000.- USD

31.12.2015		
967- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR 9671070- Swap Faiz Alım İşlemi	10.000.000.- USD	
965- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR 9651050- Swap Faiz Alım İşlemi		10.000.000.-USD

şeklinde muhasebeleştirilmektedir.

2.3.2. Riskten Korunma Amaçlı Swap İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi

Bu bölümde spekülatif amaçlı swap işleminin muhasebeleştirilmesi örnek üzerinden anlatılmaktır.

Örnek :

K Bankası 20.11.2015 tarihinde L Bankasından LIBOR+%1,25 değişken faizli altı ay vadeli 1.000.000 EUR kredi kullanmıştır. Banka, faiz oranlarında meydana gelecek değişikliklerden korunmak amacıyla aynı tarihte M Bankası ile 1.000.000 EUR nominal değerli altı ay vadeli faiz swap sözleşmesi imzalamıştır. Sözleşme gereği K Bankası, M Bankasına %3,50 sabit faiz ödeyecek, buna karşılık M Bankasından LIBOR+%0,35 faiz tahsil edecektir. Faiz ödemeleri vade tarihinde yapılacaktır.

Sözleşme süresince gerçekleşen faiz oranları ile döviz kurları aşağıda verilmiştir.

Tarih	LIBOR (%)	Kur (EUR/TL)
20.11.2015	3,5	2,8
31.12.2015	3,75	3
31.03.2016	4	3,1
20.05.2016	4,25	3,2

Swap işlemi ile ilgili olarak yapılacak kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır.

1) Sözleşmenin kayıtlara alınması;

	20.11.2015		
	945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR	1.000.000- EUR	
	945122- Swap Faiz Alım İşlemi		
	945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR	1.000.000- EUR	
	945123 - Swap Para Satım İşlemi		
	947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR		1.000.000- EUR
	947122- Swap Faiz Alım İşlemi		
	947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR		1.000.000- EUR
	947123- Swap Para Satım İşlemi		

2) 31.12.2015 tarihinde yapılacak kayıtlar;

Bankanın yukarıdaki işlemle ilgili olarak yılsonunda aldığı ve ödediği faizleri hesaplarına yansıtması gerekmektedir. Bu faizler nedeniyle döviz pozisyonu değişeceğinden vaziyet ve alım-satım hesaplarının çalıştırılması zorunludur. Sözleşmeye konu tutar sadece alınacak ve verilecek faizlerin hesaplamasında baz olarak kullanıldığından, nazım kayıtla ilgi herhangi bir değerleme işleminin yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

Bankanın tahsil etsin veya etmesin döneme ait gelir ve giderleri yılsonunda sonuç hesaplarına aktarması gerekmektedir.

Bu çerçevede faiz alacağı; 1.000.000 x 0,041 x 40 / 360 = 4.555,56.- EUR, ödeyeceği faiz ise;

1.000.000 x 0,035 x 40 / 360 = 3.888,89.- EUR olarak hesaplanmıştır. Bu tarihte gerçekleşen döviz kurunun 3 TL olduğu dikkate alındığında yapılacak kayıtlar;

31.12.2015		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	4.555,56.- EUR	
295- DÖVİZ VAZİYETİ	3.888,89.- EUR	
294- DÖVİZ A/S HESABI	13.666,68.- TL	
873- TÜREV FİN. ARAÇ. ZARARLAR	11.666,67.- TL	
365- TÜREV FİN. YÜKÜMLÜLÜKLER		4.555,56.- EUR
295- DÖVİZ VAZİYETİ		3.888,89.- EUR
294- DÖVİZ A/S HESABI		13.666,68.- TL
755- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		11.666,67.- TL

İzleme kolaylığı sağlaması bakımından ayrı ayrı yapılan gelir-gider kayıtlarının netleştirilmesi durumunda kayıtlar;

31.12.2015		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	666,67.- EUR	
294- DÖVİZ A/S HESABI	2.000,01.- TL	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		2.000,01.- EUR
755- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		6.000,03.- TL

şeklinde olacaktır.

Bankanın yılsonu itibariyle swap işleminden kaynaklanan net kazancı 2.000,01.- EUR karşılığı 6.000,03.- TL'dir.

3) 31.03.2016 tarihinde yapılması gereken kayıtlar;

Bankanın yılsonunu takip eden üç aylık dönemde sözleşmeden kaynaklanan geliri

1.000.000 x 0,0435 x 90 / 360 = 10.875.- EUR,

faiz gideri ise; 1.000.000 x 0,035 x 90 / 360 = 8.750.- EUR'dur.

Bu tarihte netleştirme işleminden sonra dönem kuru dikkate alınarak yapılacak kayıt;

	31.03.2016		
	225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	2.125.- EUR	
	294- DÖVİZ A/S HESABI	6.587,5.- TL	
	295- DÖVİZ VAZİYETİ		2.125.- EUR
	755- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		6.587,5.-TL

şeklinde olmaktadır.

4) Kapanış kayıtları

a) Dönem net gelir-giderinin hesaplara alınması;

Önceki dönemde yapılan gelir kaydının ara dönem olması nedeniyle ertesi dönem ters kayıtla kapatıldığı varsayımıyla 2016 yılı içinde sözleşmeden kaynaklanan toplam gelir;

1.000.000 x 0,046 x 140 / 360 = 17.888,89.- EUR,

toplam gider ise;

1.000.000 x 0,035 x 140 / 360 = 13.611,11.- EUR olarak hesaplanmıştır.

20.05.2016			
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR		4.277,78.- EUR	
294- DÖVİZ A/S HESABI		13.688,89.- TL	
	295- DÖVİZ VAZİYETİ		4.277,78.- EUR
	755- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		13.688,89.- TL

b) Faizin tahsili ve sözleşmenin kayıtlardan çıkarılması;

2.000,01.- EUR + 4.277,78.- EUR = 6.277,79.- EUR

20.05.2016			
025- YURTDIŞI BANKALAR		6.277,79.- EUR	
	225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR		6.277,79.- EUR

ve

	20.05.2016		
	947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR	1.000.000- EUR	
	947122- Swap Faiz Alım İşlemi		
	947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR	1.000.000- EUR	
	947123- Swap Para Satım İşlemi		
	945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ.ALACAKLAR		1.000.000- EUR
	945122- Swap Faiz Alım İşlemi		
	945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ.ALACAKLAR		1.000.000- EUR
	945123 - Swap Para Satım İşlemi		

şeklinde muhasebeleştirilmektedir.

2.4. Opsiyon İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi

Opsiyon primlerinin mali hukuk açısından değerlendirilmesi konusunda üç farklı görüş vardır. Bu görüşler; opsiyon primleri ödeme yapıldığı anda gider kaydedilmesi, vade sonunda giderleştirilmesi ve sözleşmenin elde bulundurulduğu süre içinde gider kaydedilmesidir. Genel görüş, içsel değer ve zaman değerinin ayrı muhasebeleştirilmesi yönündedir. Korunma amaçlı opsiyon sözleşmelerinin haricindeki opsiyon sözleşmelerinin içsel değerinde, yapılan değerleme sonucu meydana gelen değişiklikler doğrudan gelir tablosu ile ilişkilendirilmektedir. Korunma amaçlı işlemlerde, içsel değerdeki değişiklikler gerçeğe uygun değer baz alınarak değerlenmektedir. Opsiyon sözleşmelerinin zaman değerindeki değişiklikler ise, opsiyon sözleşmesi riskten korunma sağladığı sürece doğrudan gelir tablosu ile ilişkilendirilmektedir. Opsiyon priminin zaman değeri opsiyon sözleşmesinin vadesi boyunca eşit miktarlarda itfa edilecektir. İçsel değerindeki

değişiklikler ise, sözleşme sona erdiğinde veya vade sonunda gelir tablosuna yansıtılmaktadır.[51]

2.4.1. Spekülatif Amaçlı Opsiyon İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi

Bu bölümde spekülatif amaçlı opsiyon işleminin muhasebeleştirilmesi örnek üzerinden anlatılmaktır.

Örnek:

Gelecek dönemde faiz oranının yükseleceğini düşünen Y Bankası olabilecek faiz artışından yararlanmak amacıyla 01.07.2015 tarihinde LIBOR üzerinden üç ay vadeli 10.000.000.- EUR tutar üzerinden bir faiz alım opsiyonu satın almıştır. Opsiyon sözleşmesi uyarınca Y Bankası opsiyonu ihraç eden Z Bankasına % 0,75 faiz ödeyecek, LIBOR üzerinden faiz tahsil edecektir. Y Bankasının ödediği prim tutarı 45.000.- EUR, Z Bankasının ödediği teminat tutarı 60.000.- EUR 'dur.

Sözleşme süresince gerçekleşen faiz oranları aşağıda verilmiştir.

Tarih	LIBOR (%)	Kur (EUR/TL)
1.7.2015	0,75	2,7
31.8.2015	1	2,8
30.9.2015	1,25	2,9

[51] Karaca, a.g.t., s.164.

1) Y Bankasının yapacağı kayıtlar

a) Sözleşmenin kayıtlara alınması ve prim ödemesi;

01.07.2015		
965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR-YP	10.000.000.- EUR	
965406- Faiz Alım Opsiyonları		
967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR-YP		10.000.000.- EUR
967406- Faiz Alım Opsiyonları		

Faiz opsiyonu işlemlerinde nazım kayıtlarda izlenmesi gereken tutar taahhüt edilen faizlerdir. Ancak, taahhüt edilen faiz tutarlarından birinin gelecekte oluşacak oranlar üzerinden hesaplanacağı dikkate alındığında, buna ilişkin nazım kaydın hangi tutar üzerinden yapılacağı belirsizdir. Dolayısıyla, nazım kaydın faiz hesaplaması için baz olarak alınan tutar üzerinden yapılması zorunludur. Bu nedenle, faiz opsiyonlarına ilişkin nazım kayıtlardaki tutarın diğer türev ürünlere ilişkin taahhütlerden farklı bir şekilde değerlendirilmesi gerekir.

01.07.2015		
281- BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR	45.000.- EUR	
281018- Verilen Opsiyon Primleri		
023- YURTİÇİ BANKALAR		45.000.- EUR

b) 31.08.2015 tarihinde yapılacak kayıtlar;

Ödenen primin döneme tekabül eden kısmının itfası;

31.08.2015		
295- DÖVİZ VAZİYETİ	45.000.- EUR	
873- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR	84.000.- TL	
87303- Opsiyon A/S İşlemlerinden		
281- BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR		45.000.- EUR
281018- Verilen Opsiyon Primleri		
294- DÖVİZ A/S HESABI		84.000.- TL

Faiz gelirinin hesaplara yansıtılması;

Bankanın döneme ilişkin net faiz geliri; 10.000.000 x (0,01 - 0,0075) x 60 / 360 = 4.166,67 EUR'dur.

31.08.2015		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	4.166,67.-EUR	
294- DÖVİZ A/S HESABI	11.666,67.- TL	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		4.166,67.-EUR
753- TÜREV FİNAN. ARAÇ KÂRLAR		11.666,67.- TL

Ara dönemde yapılan bu gelir kaydının ertesi gün iptal edilmesi gerekir.

c) 30.09.2015 tarihinde yapılacak değerlemeye ilişkin kayıtlar ve kalan opsiyon priminin itfası;

30.09.2015		
295- DÖVİZ VAZİYETİ	15.000.- EUR	
873- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR	43.500.- TL	
87303- Opsiyon A/S İşlemlerinden		
281- BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR		15.000.- EUR
281018- Verilen Opsiyon Primleri		
294- DÖVİZ A/S HESABI		43.500.- TL

Bankanın 30.09.2015 tarihinde alacağı faiz geliri;

10.000.000 x (0,0125 - 0,0075) x 90 / 360 = 8.333,33 EUR'dur.

30.09.2015		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	8.333,33 EUR	
294- DÖVİZ A/S HESABI	24.166,67.- TL	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		8.333,33 EUR
753- TÜREV FİNAN. ARAÇ KÂRLAR		24.166,67.- TL

Y Bankası ödediği primi geri alamayacağına göre cari faiz oranının anlaşma faiz oranını (%0,75) aştığı her durumda kendi lehine bir gelir-gider farkı oluştuğundan opsiyon hakkını kullanacaktır. Vade tarihindeki faiz oranının anlaşma faiz oranının altında gerçekleşmesi durumunda ise ilave bir gider oluştuğundan opsiyon hakkını kullanmayacak, zararı sadece ödediği prim tutarı ile sınırlı kalacaktır.

d) Opsiyon hakkının kullanılması sonucu faiz gelirinin tahsili ve nazım kaydın kapatılması;

	30.09.2015		
023- YURTİÇİ BANKALAR		8.333,33.- EUR	
	225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR		8.333,33.- EUR

	30.09.2015		
967- ALIM SATIM AMAÇLI			
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR		10.000.000.- EUR	
967406- Faiz Alım Opsiyonları			
	965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
	FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR		10.000.000.- EUR
	965406- Faiz Alım Opsiyonları		

2.4.2. Riskten Korunma Amaçlı Opsiyon İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi

Bu bölümde riskten korunma amaçlı opsiyon işleminin muhasebeleştirilmesi örnek üzerinden anlatılmaktır.

Örnek:

C Bankasının 1.000.000.- GBP tutarında borcu bulunmaktadır. Gelecek dönemlerde İngiliz Sterlinin ABD doları karşısında değer kazanacağını düşünen Banka mevcut borcunu Dolar cinsinden sabitlemek istemektedir. Banka bu amaçla 01.07.2015 tarihinde aldığı D Bankasının ihraç ettiği üç ay vadeli alım opsiyonunda kullanım fiyatı 1 GBP = 1,57 USD olarak belirlenmiştir. Bu işlemde her İngiliz Sterlini için 0,03 USD olmak üzere toplam 30.000.- USD tutarında prim ödenecektir. D Bankasının ödediği teminat tutarı 150.000.- USD'dır.

Sözleşme süresince oluşan kurlar aşağıda verilmiştir.

Tarih	Kur (GBP/USD)	Kur (GBP/TL)	Kur (USD/TL)
01.07.2015	1,51	4	2,9
31.08.2015	1,55	4,2	2,9
30.09.2015	1,59	4,4	2,9

1) C Bankasının yapacağı kayıtlar

	01.07.2015		
	945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ.ALACAKLAR	1.510.000.- USD	
	945163- Para Satım Opsiyonları		
	945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİNANSAL ARAÇ.ALACAKLAR ¬	1.000.000.- GBP	
	945161- Para Alım Opsiyonları		
	947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR		1.510.000.- USD
	947163- Para Satım Opsiyonları		
	947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR		1.000.000.-GBP
	947161- Para Alım Opsiyonları		

a) Sözleşmenin ve prim ödemesinin kayıtlara alınması;

31.08.2015		
281- BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR	30.000.- USD	
281018- Verilen Opsiyon Primleri		
023- YURTİÇİ BANKALAR		30.000.- USD

b) 31.08.2015 tarihinde yapılacak değerleme kayıtları;

30.000 / 3 = 10.000 USD aylık primdir. Ödenen opsiyon priminin iki aylık döneme tekabül eden kısmı 2 x 10.000 = 20.000.-USD'ın giderlere yansıtılması;

31.08.2015		
295- DÖVİZ VAZİYETİ	20.000.- USD	
753- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR	58.000.- TL	
75303- Opsiyon A/S İşlemlerinden		
281- BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR		20.000.- USD
281018- Verilen Opsiyon Primleri		
294- DÖVİZ A/S HESABI		58.000.- TL

Bankanın 31.08.2015 tarihinde opsiyon hakkını kullanması durumunda elde edeceği gelir tutarı; (1,55 - 1,51) x 1.000.000 = 40.000.-USD'dır. İşlem riskten korunma amaçlı yapıldığından bu tutarın özkaynak kalemi altında muhasebeleştirilmesi gerekir.

	31.08.2015		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR		40.000.- USD	
- Nakit Akış Risk. Kor. Amaçlı			
294- DÖVİZ A/S HESABI		116 .000.- TL	
	295- DÖVİZ VAZİYETİ		40.000.- USD
	414- SERMAYE YEDEKLERİ		116 .000.- TL

Yukarıdaki kayıtta döviz vaziyet ve alım-satım hesapları çalıştırılmadan 414 hesap yerine 415- Sermaye Yedekleri (YP) hesabı kullanılabilir.

c) 30.09.2015 tarihinde yapılacak değerleme kayıtları ve kalan prim bakiyesinin itfası;

Bankanın vade tarihinde bir önceki döneme ilave olarak elde edeceği gelir;

(1,59 – 1,55) x 1.000.000 = 40.000.- USD'dır.

	30.09.2015		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR		40.000.- USD	
Nakit Akış Risk. Kor. Amaçlı			
294- DÖVİZ A/S HESABI		116.000.- TL	
	295- DÖVİZ VAZİYETİ		40.000.- USD
	414- SERMAYE YEDEKLERİ		116.000.- TL

	30.09.2015		
295- DÖVİZ VAZİYETİ		10.000.- USD	
872- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR		29.000.- TL	
75303- Opsiyon A/S İşlemlerinden			
	281- BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR		10.000.- USD
	281018- Verilen Opsiyon Primleri		
	294- DÖVİZ A/S HESABI		29.000.- TL

d) Opsiyon hakkının kullanılması;

Banka vade sonunda ödediği prim tutarı düşüldükten sonra net

(150.000 - 30.000) = 120.000.- USD kârı olduğundan hakkını kullanmak isteyecektir.

Bu durumda sözleşme konusu dövizlerin karşılıklı olarak ödenmesi gerekir.

	30.09.2015		
025- YURTDIŞI BANKALAR		1.000.000.- GBP	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		1.590.000.- USD	
294- DÖVİZ A/S HESABI		4.400.000.- TL	
	025- YURTDIŞI BANKALAR		1.590.000.- USD
	225- TÜREV FİN. VARLIKLAR		80.000.- USD
	295- DÖVİZ VAZİYETİ		1.000.000.- GBP
	294- DÖVİZ A/S HESABI		4.400.000.- TL

Özkaynaklar hesabı altında muhasebeleştirilen gelirin K/Z hesabına alınması;

	30.09.2015		
414- SERMAYE YEDEKLERİ		232.000.- TL	
	752- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		232.000.- TL
	75203- Opsiyon A/S İşlemlerinden		

Ara dönemde yapılan değerleme işleminin ertesi gün ters kayıtla iptal edildiği kabul edildiğinde yapılması gerekli kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır.

	30.09.2015		
025- YURTDIŞI BANKALAR		1.000.000.- GBP	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		1.510.000.- USD	
294- DÖVİZ A/S HESABI		4.400.000.- TL	
	025- YURTDIŞI BANKALAR		1.510.000.- USD
	295- DÖVİZ VAZİYETİ		1.000.000.-GBP
	294- DÖVİZ A/S HESABI		4.000.000.- TL
	753- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		232.000.- TL

e) Nazım kaydın kapatılması;

	30.09.2015		
947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI			
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR		1.510.000.- USD	
947163- Para Satım Opsiyonları			
947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI			
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR		1.000.000.- GBP	
947161- Para Alım Opsiyonları			
	945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAKLAR		1.510.000.- USD
	945163- Para Satım Opsiyonları		
	945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI		
	TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAKLAR		1.000.000.- GBP
	945161- Para Alım Opsiyonları		

şeklinde muhasebeleştirilir.

2) D Bankasının yapacağı kayıtlar

a) Teminatın yatırılması, opsiyon priminin tahsili ve sözleşmenin kayıtlara alınması;

	01.07.2015		
025- YURTDIŞI BANKALAR		30.000.- USD	
294- DÖVİZ A/S HESABI		87.000.- TL	
	295- DÖVİZ VAZİYETİ		30.000.- USD
	753- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		87.000.- TL

	01.07.2015		
	279- MUHTELİF ALACAKLAR	150.000.- USD	
	27905- Türev Fin. Araç. Alacaklar		
	023- YURTİÇİ BANKALAR		150.000.- USD

	01.07.2015		
	965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
	FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR–YP	1.510.000.- USD	
	965400- Para Alım Opsiyonları		
	965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
	FİNANSAL ARAÇ.ALACAKLAR–YP	1.000.000.- GBP	
	965401 - Para Satım Opsiyonları		
	967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
	FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR- TP		1.510.000.- USD
	967400- Para Alım Opsiyonları		
	967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
	FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR- YP		1.000.000.- GBP
	967401- Para Satım Opsiyonları		

c) 31.08.2015 tarihinde yapılacak değerleme işlemine ilişkin kayıtlar;

Z Bankasının bu tarihteki zararı; 1.000.000 x (4,2 - 4) = 200.000.- TL'dir.

Bu zarar,

	31.08.2015		
872- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR		200.000.- TL	
87203- Opsiyon A/S İşlemlerinden			
	365- TÜREV FİN. YÜKÜMLÜLÜKLER		200.000.- TL

kaydı ile hesaplara alınır.

d) 30.09.2015 tarihinde yapılan değerlemeye ilişkin kayıtlar;

D Bankasının bu tarihteki zararı; 1.000.000 x (4,4 - 4,2) = 200.000.-TL'dir ve yukarıdakine benzer şekilde muhasebeleştirilir.

	30.09.2015		
872- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR		200.000.- TL	
87203- Opsiyon A/S İşlemlerinden			
	365- TÜREV FİN. YÜKÜMLÜLÜKLER		200.000.- TL

e) Alıcının hakkını kullanması sonucu sözleşme konusu dövizlerin değiştirilmesi;

	30.09.2015		
	025- YURTDIŞI BANKALAR	1.510.000.- USD	
	295- DÖVİZ VAZİYETİ	1.000.000.- GBP	
	294- DÖVİZ A/S HESABI	4.000.000.- TL	
	392- ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR	400.000.- TL	
	025- YURTDIŞI BANKALAR		1.000.000.- GBP
	295- DÖVİZ VAZİYETİ		1.510.000.- USD
	294-DÖVİZ A/S HESABI		4.400.000.- TL

f) Teminatın geri alınması;

	30.09.2015		
	023- YURTİÇİ BANKALAR	150.000.- USD	
	279- MUHTELİF ALACAKLAR		150.000.- USD
	27905- Türev Fin. Araç. Alacaklar		

g) Nazım kayıtların kapatılması;

	30.09.2015		
	967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
	FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR-TP	1.510.000.- USD	
	967400- Para Alım Opsiyonları		
	967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
	FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR-YP	1.000.000.- GBP	
	967401- Para Satım Opsiyonları		
	965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
	FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR–YP		1.510.000.- USD
	965400- Para Alım Opsiyonları		
	965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
	FİNANSAL ARAÇ. ALACAKLAR–YP		1.000.000.- GBP
	965401 - Para Satım Opsiyonları		

şeklinde kaydedilir.

3. RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ VE ETKİNLİK TESTİ

Bu bölümde riskten korunma muhasebesi ve riskten korunma muhasebesi kapsamında etkinlik testlerinin ölçülme teknikleri ve yöntemleri anlatılacaktır.

3.1. Riskten Korunma Muhasebesi

Bankalar, TMS ve TFRS'ye göre türev ürünleri gerçeğe uygun değerleri üzerinden mali tablolara yansıtmak ve ortaya çıkan kazanç ve kayıpların etkilerini yumuşatmaya, riskten korunma aracının (türev ürün) gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişikliği tamamen veya kısmen korunan kalemin gerçeğe uygun değeri veya nakit akışında meydana gelecek değişikliği dengelemeye çalışmaktadır. Bunları mümkün olduğunca aynı dönemlere yaymak için riskten korunma muhasebesi uygulanmaktadır.[52]

Muhasebe açısından riskten korunma kavramı; belirli bir finansal varlığın/borcun değerinde oluşacak değişikliğin, taraf olunacak başka bir finansal aracın gerçeğe uygun değerindeki/nakit akışlarındaki değişikliklerle karşılanması amacını taşıyan bir işlemdir.[53]

TMS 39'da riskten korunma muhasebesinin uygulanmasında "Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma", "Nakit Akış Riskinden Korunma" ve "Net Yatırım Riskinden Korunma" olmak üzere üç tür riskten korunmadan bahsedilmekte olup şu şekilde açıklanmaktadır:

(a) Gerçeğe uygun değer riskinden korunma: Muhasebeleştirilmiş bir varlık veya borcun ya da muhasebeleştirilmemiş bir kesin taahhüdün veya bu tür bir varlık, borç ya da taahhüdün

[52] Ali İhsan Kayaalp, İlker Kıymetli Şen, "Türev Ürünlere Riskten Korunma Muhasebesine Göre Etkinlik Testlerinden Dollar Offset Yönteminin Uygulanması", 2. Lisansüstü İşletme Öğrencileri Sempozyumu, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 20-22 Nisan 2017, s.2.

[53] Fahreddin Okudan, Finansal Riskten Korunma Muhasebesinde Etkinliğin Ölçülmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2010, s.47, s.1.

belirlenebilir bir bölümünün gerçeğe uygun değerinde meydana gelen, belirli bir risk unsuru ile ilişkilendirilebilen ve kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikteki değişikliklere karşı gerçekleştirilen bir finansal riskten korunma işlemidir.

(b) Nakit akış riskinden korunma: Muhasebeleştirilmiş bir varlık veya borca (örneğin, değişken oranlı borçların gelecekteki faiz ödemelerinin tamamı veya bir kısmı) ya da gerçekleşme ihtimali yüksek tahmini bir işleme ilişkin belirli bir riskle ilişkilendirilebilen ve net kâr veya zararı etkileyebilen nitelikteki nakış akışı değişikliklerinden korunmak için gerçekleştirilen bir finansal riskten korunma işlemidir.

(c) Yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma: Yurtdışındaki işletmeye; bağlı ortaklık, iştirak, şube ya da iş ortaklığı olarak sahip olan işletme, yurtdışındaki işletmeden alacak ya da borç niteliğinde parasal bir kaleme sahip olabilmektedir. Öngörülebilir bir gelecekte gerçekleşmesi planlanmayan ya da beklenmeyen bir kalem, özünde, işletmenin yurtdışındaki işletmedeki net yatırımının bir parçasıdır. Yurtdışı işletmede bulunan yatırımların riskten korunması işlemidir.[54] Net yatırım riskinden korunma, yabancı paralı net yatırımların riskten korunmasıdır ve döviz kuru riskine karşı riskten korunma söz konusudur.[55]

Finansal riskten korunma muhasebesi sadece aşağıdaki koşulların tamamının karşılanması durumunda uygulanabilir:

a. Finansal riskten korunma işleminin başlangıcında, finansal riskten korunma ilişkisi ile işletmenin finansal riskten korunma işleminde bulunmasına neden olan risk yönetimi hedef ve stratejisinin resmi bir tanımın bulunması ve bunların resmi bir belgeye dayanması. Belge; finansal riskten korunma aracının belirlenmesini, finansal riskten korunma konusu varlık ya da işlemi, korunma konusu riskin yapısını ve işletmenin ilgili finansal riskten korunma aracının varlığın gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen ve

[54] Veli Öztürk, Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma İşleminin Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi, İşletme Araştırmaları Dergisi, Cilt:5, Sayı:3, 2013, s.230.

[55] Hafize Meder Çakır, Birsel Sabuncu, Riskten Korunma Amaçlı Türev Araçların Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:25, 2016, s.133.

korunulan riskle ilişkilendirilebilen değişiklikleri dengelemedeki etkinliğini nasıl ölçeceğini içermelidir.

b. Finansal riskten korunma işleminin, korunulan riskle ilişkilendirilebilen gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemede oldukça etkin olması (%80-%125) ve ilgili finansal riskten korunma ilişkisine ilişkin belgelendirilmiş risk yönetim stratejisi ile tutarlı olması beklenmektedir.

c. Nakit akışı riskinden korunma işlemleri için, finansal riskten korunma işleminin konusunu teşkil eden tahmini işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması ve nakit akışlarındaki değişikliklerin kar veya zararı etkileyebilecek nitelikte olması gerekmektedir.

d. Finansal riskten korunma işleminin etkinliği güvenilir bir şekilde ölçülebilmelidir.

Finansal riskten korunma konusu kalemin korunulan finansal riskle ilişkilendirilebilen gerçeğe uygun değeri ve nakit akışları ile finansal riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir şekilde ölçülebilir olması gerekmektedir.

e. Finansal riskten korunma işlemi raporlama dönemlerinde değerlendirilir ve tanımlandığı tüm finansal raporlama dönemleri boyunca oldukça etkin olması beklenmektedir.

Finansal riskten korunma muhasebesi uygulayacak olan şirketin yetkili organlarının hazırlaması gereken belgeler aşağıdaki gibidir:[56]

- Riskten korunma amacının ve stratejisinin tanımı,
- Hangi tür riskten korunma amaçlı olarak yapıldığının açıklanması,
- Firmanın karşı karşıya kaldığı risk türü (faiz riski, fiyat riski, vb),
- Riskten korunan varlığın detaylı tanımı ve korunulan varlık tahmini bir işlem sonucu doğacaksa;
    - Beklenen korunma tutarı,

[56] Teixeira Patricia Lopes, IAS 39 Financial Management, Accounting Tax Periodicals, 2007, s.38.

- Gerçekleşmesi beklenen işlem türü,
- Gerçekleşmesi beklenen işlemin zamanı,
- Gerçekleşmesi beklenen işlemin fiyatı,
- Gerçekleşmesi beklenen işlemin ihtimalinin niçin yüksek olduğu,
- Özkaynaklar içerisinde ertelenen kazanç veya kaybın tekrar sınıflandırma yöntemi.

• Riskten korunma enstrümanının tanımlanması.

3.2. Etkinlik Testleri

TMS 39'a göre finansal riskten korunma muhasebesi uygulamak için etkinlik açısından test edilecek finansal riskten korunma stratejileri gerekmektedir. Etkinlik, finansal riskten korunma konusu kalemin, finansal riskten korunma konusu bir aracın gerçeğe uygun değerinde ya da nakit akışlarında meydana gelen ve finansal riskten korunma riskine atfedilebilen değişikliklerin, finansal riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerindeki ya da nakit akışlarındaki değişikliklerle dengelenmesidir. TMS 39, finansal riskten korunma işleminin etkinliğinin finansal riskten korunma işleminin başlangıcında değerlendirilmesini ve sonrasında ara dönem finansal tablolar da dahil olmak üzere her bilanço tarihinde izlenmesini gerektirmektedir.[57]

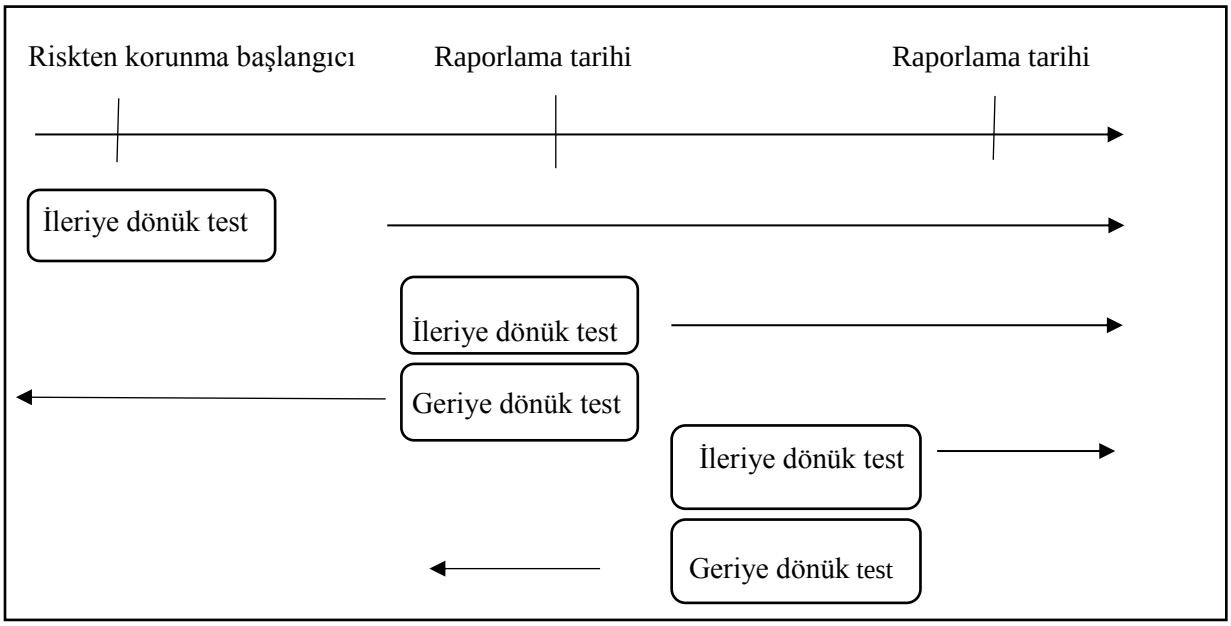
Etkinlik açısından TMS 39, iki ayrı testin uygulanmasını gerektirmektedir:[58]

• İleriye dönük (prospective) bir test, riskten korunma işleminin ileriye dönük olarak son derece etkili olmasının beklendiğini göstermektedir. Bu test, başlangıçta ve en azından her bilanço tarihinde yapılmalıdır.

• Geriye dönük (retrospective) bir test ise, gerçekçi finansal riskten korunma sonuçlarının muhasebe döneminde etkili olduğunu gösteren bir testtir. Bu test en azından her bilanço döneminde yapılmalıdır.

[57] Kayaalp, Kıymetli Şen, a.g.e., s.3.
[58] Ramirez, a.g.e., s.18.

Şekil 1: Etkinlik Testi

Kaynak: Juan Ramirez, Accounting for Derivatives Advanced Hedging Under IFRS, England, 2007, s.19.

3.2.1. İleriye Dönük Etkinliğin Ölçülmesi (Prospective) Testi

İleriye dönük testin amacı, riskten korunmanın ömrü boyunca çok etkili olacağını kanıtlamaktır. İleriye dönük test, finansal riskten korunma işlemin başlangıcında ve en azından her bilanço tarihinde yapılmalıdır. TMS 39, ileriye dönük etkinlik testini geçmek için, finansal riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışlarındaki değişikliklerin, finansal riskten korunma konusu aracın gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri etkin bir şekilde dengelemesi gerektiğini belirtmektedir. Aynı zamanda standartta bir testin sonuçlarının etkili bir şekilde değerlendirilmesi için %80-%125 aralığında olması gerektiği ifade edilmektedir.[59]

[59] Kayaalp, Kıymetli Şen, a.g.e, s.3.

3.2.2. Geriye Dönük Etkinliğin Ölçülmesi (Retrospective) Testi

TMS 39'da periyodik olarak geriye dönük testin yapılması istenmektedir. Böylece işletme, gerçeğe uygun değer riskinden korunma ilişkisinin son dönemde yani son test gerçekleştirildikten sonra etkili olup olmadığını ispatlayabilmektedir.

Geriye dönük test, en azından her raporlama tarihinde (yıllık veya ara dönem finansal tablolar hazırlanırken) tamamlanmalıdır. Testi geçebilmek için, finansal riskten korunma aracının değerindeki değişiklikleri etkili bir şekilde dengelemek açısından finansal riskten korunma aracı,% 80-%125 aralığında olmalıdır. Başka bir deyişle, finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışlarındaki değişim 100 ise, finansal riskten korunma aracı 80 ile 125 arasında değişmelidir.

Geriye dönük finansal riskten korunma işleminin etkinliğini değerlendirmek için hangi yöntemin kullanılması gerektiği TMS 39'da belirtilmemektedir. Uygulamada genel olarak "dollar offset (oran analizi)" yöntemi kullanılmaktadır.

Geriye dönük testin hesaplanmasında anahtar tercih, gerçeğe uygun değerdeki değişikliklerin mevcut test periyodu üzerinden mi yoksa finansal riskten korunma işleminin başlangıcından bu yana kümülatif olarak hesaplanıp hesaplanmadığıdır.[60]

3.3. Etkinlik Testi Yöntemleri

Gerçeğe uygun değerin daha uzun bir periyottaki değişiminin daha kısa bir periyottan daha istikrarlı olması ve böylece %80-%125 aralığının dışına çıkması olasılığı düşük olduğundan, kümülatif temel önerilmektedir. Bununla birlikte TMS 39, bir işletmenin finansal riskten korunmanın başlangıcında, finansal riskten korunma belgelerinde, finansal riskten korunma işleminin etkinliğini değerlendirmek ve bu yöntemi riskten korunma ilişkisinin ömrü boyunca tutarlı bir şekilde uygulamak için uygulayacağı yöntemi belirtmeyi öngörmektedir.

TMS 39, riskten korunma muhasebesi uygulamasında etkinliğin ölçülmesinde belirli bir yöntemin uygulanması yönünde bir şart getirmemiştir.

[60] Kayaalp, Kıymetli Şen, a.g.e, s.4.

TMS 39'a göre şirketler riskten korunmanın etkinliğinin ölçülmesinde risk yönetim stratejisine göre farklı yöntemler uygulayabileceklerdir. Uygulanan etkinlik testi yöntemi mantıklı olmalı ve tüm riskten korunma dönemleri boyunca aynı yöntem uygulanmaya devam edilmelidir.

3.3.1. Dollar-Offset Metodu

Geriye dönük testlerde kullanılan en yaygın yöntem, "oran analizi" yöntemi olarak da adlandırılan "dollar-offset" yöntemidir. Bu yöntem en basit olanıdır ve belirli bir dönem boyunca finansal riskten korunma aracının ve finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerlerindeki değişimleri karşılaştırmaktadır. Oran %80-%125 aralığında ise geriye dönük testin etkin olduğu düşünülmektedir.[61]

Dollar-Offset metodu aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır :

$$\text{Rasyo} = \frac{-\ Finansal\ riskten\ korunma\ aracının\ gerçeğe\ uygun\ değerindeki\ değişim}{Finansal\ riskten\ korunan\ kalemlerin\ gerçeğe\ uygun\ değerindeki\ değişim}$$

3.3.2. Regresyon Analizi Metodu

İleriye dönük testlerde, kritik koşullar metodu kullanılamadığında, regresyon analizi yöntemi kullanılan yöntemlerden biridir. Bu metot, tarihsel piyasa faiz oranlarını kullanarak finansal riskten korunma ilişkisinin davranışını analiz etme fikridir. Regresyon analizi, bir değişken (bağımlı değişken) ile bir veya daha fazla diğer değişken (bağımsız değişken) arasındaki korelasyon düzeyini değerlendiren istatistiksel bir tekniktir. Finansal riskten koruma etkinliği testi bağlamında birincil hedef, finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerindeki ve belirli bir riskin atfedilebilecek finansal riskten korunma aracındaki değişimlerin geçmişte yüksek oranda ilişkili olup olmadığını belirlemektir. Bu nedenle, finansal riskten korunan kalem ile gelecekte finansal riskten korunma aracının

[61] Ramirez, a.g.e., s.21.

gerçeğe uygun değerinde meydana gelecek değişikliklerin yüksek oranda olacağını öne sürmektedir.[62]

Regresyon analizi metodu aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır :

$Y = \alpha + \beta * X + \varepsilon$

X: Finansal riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde (veya nakit akışında), riskten korunma riskine atfedilebilir değişiklik

Y: Finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerinde (veya nakit akışında), riskten korunma riskine atfedilebilir değişiklik

α: Sabit terim (Doğrunun Y eksenini kestiği yer)

β: Doğrunun eğimi

ε: Rassal hata terimi

3.3.3. Varyans Azaltma Metodu

Varyans azaltma metodu (VAM), birleşik pozisyon riskini (riskten korunma kalemi ve riskten korunma aracı), riskten korunma konusu kalemin ayrı ayrı alındığı risk ile karşılaştırmaktadır. Başka bir deyişle yöntem, birleşik pozisyon riskinin, finansal riskten korunma konusu kalem riskine oranla ne kadar küçük olduğunu değerlendirmektedir. Bu yöntemde, birleşik pozisyonun standart sapmasını yalnızca finansal riskten korunma konusu kalemin standart sapmasına kıyasla aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.[63]

$$\text{VAM} = \frac{1 - Standart\ Sapma\ (Riskten\ Korunma\ Aracı + Riskten\ Korunan\ Kalem)}{Standart\ Sapma\ (Riskten\ Korunan\ Kalem)}$$

$$\text{VAM} = \frac{1 - Standart\ Sapma\ (X_i + Y_i)}{Standart\ Sapma\ (Y_i)}$$

X_i = Finansal riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde (veya nakit akışında), riskten korunma riskine atfedilebilir değişiklik

[62] Ramirez, a.g.e., s.22.
[63] a.g.e., s.25.

Y_i = Finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerinde (veya nakit akışında), riskten korunma riskine atfedilebilir değişiklik

3.3.4. Kritik Koşullar Metodu

TMS 39 kapsamında; türev ürünün (finansal riskten korunma aracı olarak) gerçeğe uygun değerinde beklenen değişikliklerin, korunulan riske ilişkin (finansal riskten korunma konusu kalem) nakit akışlarında beklenen değişiklikleri tamamen dengeleyeceği düşünülüyorsa, finansal riskten korunma işleminin yüksek düzeyde etkin olacağına dair geçerli bir beklenti olduğu kabul edilmektedir. Kritik koşullar yönteminde, yüksek düzeyde etkinlik sonucunun elde edilebilmesi için, aşağıdaki özelliklerin var olması gerekmektedir.[64]

- Türevin temsili tutarı, finansal riskten korunma konusu kalemin temsili tutarına eşit olmalıdır.
- Türevin vadesi, korunulan risk pozisyonunun vadesine eşit olmalıdır.
- Türevin temeli, korunulan riskin temeli ile örtüşmelidir.
- Türevin gerçeğe uygun değeri başlangıçta sıfır olmalıdır.

Kritik koşullar karşılanırsa, finansal riskten korunma işlemi geleceğe yönelik olarak yüksek düzeyde etkin olarak kabul edilebilmektedir. Ancak kritik koşullar yöntemi kullanılarak geleceğe yönelik testte başarılı olduğu belirlense bile, işletmenin geçmişe yönelik testi yürütmesi gerekmektedir.[65]

[64] FAS 133, s.65.
[65] Volkan Demir, TFRS/UFRS Kapsamında Finansal Araçlar, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015, s.182.

4. ETKİNLİK TESTİ UYGULAMASI

Bu bölümde, TMS 39'a göre riskten korunma muhasebesi kapsamında geriye dönük ve ileriye dönük riskten korunmanın etkinliğinin ölçülmesinde kullanabilecek yöntemlerden "Dollar Offset Yöntemi" nin uygulaması, vaka yöntemi ile gösterilecektir.

4.1. Uygulama Yönteminin Seçimi ve Kullanımı

Sosyal bilimlerde bilimsel araştırma amacıyla değişik yöntemler kullanılmaktadır. Bunlardan en çok kullanılanları; deney yöntemi, anket yöntemi ve vaka çalışması yöntemidir. Bu yöntemler aşağıda kısaca açıklanmıştır:[66]

a) **Deney Yöntemi:** Bu yöntem, araştırmalardaki neden-sonuç ilişkisini göstermek amacıyla kullanılmaktadır.

b) **Anket Yöntemi:** Araştırma bulgularının daha geniş kitleye ulaşmasında, bu tür bir bilginin başka kaynaklardan elde edilmesi mümkün olmadığı durumlarda uygulanmaktadır.

c) **Vaka Yöntemi:** Vaka yönteminde uygulamayı yapan kişi, nasıl ve niçin sorularının cevabını aramaktadır. Bu yöntemde, araştırmacının davranışsal olaylar üzerinde kontrolüne ihtiyaç duyulmamaktadır.

Uygulamada seçilen yöntem, vaka çalışması yöntemidir. Ayrıca gözlem ve mülakat yoluyla da bilgi edinilmiştir. Bu yöntemin üstünlük ve eksiklikleri şunlardır:[67]

[66] Mihriban Çoşkun Aslan, "Merkezkaç Yönetim Açısından Sorumluluk Muhasebesi ve Transfer Fiyatlamanın Üretim İşletmelerinin Performansına Etkisi ve Bir Uygulama", (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat, 2006, s.130.
[67] Çoşkun Aslan, a.g.t., s.131.

- Bankalar tarafından benimsenmiş türev ürünlerle ilgili uygulamalarını belirlemeye çalışan araştırmacılara önemli fırsatlar sunması,
- Bu alanda çalışanların amaçlarına ulaşabilmede en uygun yöntemlerden biri olması,
- Araştırmayı yapanın belirli konuları görmesini sağlaması,

  bu yöntemin güçlü yönleri arasında yer almaktadır.

- Örnek vaka çalışmasının yalnızca bir örneği temsil etmesi sebebiyle, ulaşılan sonuçların diğer bir olayla benzer olmadığı müddetçe genelleştirilmesinin zor olması,
- Bu yöntemin zaman alıcı bir yöntem olması,

araştırmacının çalışma alanını sınırlandırmaktadır. Çünkü araştırmacı, banka yönetimine karşı gizlilik garantisi vermek durumunda kalabilmektedir.

"Dollar Offset Yöntemi"nin, bankalar tarafından yaygın olarak kullanıyor olması, uygulamadaki pratikliği ve birebir işlem bazında kontrol etkinliği olduğundan bu yöntem üzerinde araştırma yapılmıştır.

Dollar Offset Yöntemi aşağıda yer alan iki vaka çalışması ile incelenecektir.

4.2. Vaka Çalışması 1

Bir bankanın verdiği kredileri ile yaptığı forward işlemleri, finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında uygulanan etkinlik testleri uygulaması üzerinden anlatılacaktır.

Örneklem olarak seçilen bankanın finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında verdiği krediler ve yaptığı forward işlemlerin detayları Tablo 1 ve Tablo 2'de yer almaktadır. Forward işlemler gerçeğe uygun değer ile değerlenmekte ve krediler iç verim oranı yöntemi ile değerlenmektedir.

Riskten korunma muhasebesi kapsamında yapılan ileriye dönük etkinlik testinde krediler de forward işlemler gibi gerçeğe uygun değer ile değerlenmektedir. Dolayısıyla, piyasa faiz

oranlarından kaynaklanan dalgalanmaların bankanın gelir tablosu üzerindeki etkisi dengelenecektir. Aşağıda Tablo 3 ve Tablo 4'te krediler ve forward işlemlerinin faiz oranları +200 bps ve –200 bps ile yeniden değerlenmiştir. Tablo 3 ve Tablo 4'te bulunan fark +200 bps ve -200 bps sütunundaki değerler, her bir işlem referans numarasıyla eşleşecek şekilde dollar-offset yöntemi ile birbirine oranlanmaktadır.

Tablo 1: Banka Kredi Detayları

KREDİ							
İşlem Referans No	**Valör Tarihi**	**Vade Tarihi**	**Tutar (USD)**	**Tutar (TL)**	**Faiz (TL)**	**Forward Spot Kur**	**Kredi Faizi (%)**
1	8.03.2016	8.09.2016	3.072.407	9.000.000	534.188	2,92	11,55
2	8.03.2016	27.10.2016	1.024.136	3.000.000	226.200	2,92	11,60
3	9.03.2016	3.11.2016	5.109.341	15.000.000	1.160.000	2,91	11,60
4	11.03.2016	1.11.2016	295.008	866.087	65.861	2,88	11,60
5	1.04.2016	28.07.2016	525.321	1.500.000	55.285	2,82	11,15

Tablo 2: Banka Forward İşlem Detayları

FORWARD						
İşlem Referans No	**Valör Tarihi**	**Vade Tarihi**	**Tutar (USD)**	**Tutar (TL)**	**Forward Kur**	**Forward Spot Kur**
1	8.03.2016	8.09.2016	3.075.000	9.433.793	3,07	2,92
2	8.03.2016	27.10.2016	1.020.000	3.169.971	3,11	2,92
3	9.03.2016	3.11.2016	5.107.500	15.838.868	3,10	2,91
4	11.03.2016	1.11.2016	300.000	918.926	3,06	2,88
5	1.04.2016	28.07.2016	525.000	1.528.300	2,91	2,82

Örneğin Tablo 3'te yer alan işlem referans numarası 1'deki kredilerdeki fark +200 bps değeri ile Tablo 4'te yer alan işlem referans numarası 1'deki forward işlemin fark +200 bps değeri oranlanmaktadır.

Dollar-Offset Yöntemine göre:

Rasyo = (33.657 / -35.358) = -95 % olarak hesaplanmaktadır.

Bu oranlama sonucunda çıkan etkinlik yüzdeleri Tablo 5'te yer almaktadır. Tablo 5'te elde edilen yüzdelerin, TMS 39 riskten korunma muhasebesi kapsamında etkinlik testlerinde uyulması gereken %80-%125 aralığında olduğu görülmüştür. Hesaplanan yüzdelerin bu bant aralığında çıkmış olması riskten korunma muhasebesinin uygulanabilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Banka Kredilerinin Bugünkü Değerleri

KREDİ BUGÜNKÜ DEĞER (BD)							
İşlem Referans No	**Valör Tarihi**	**Vade Tarihi**	**BD-Kredi**	**BD-Kredi +200bps**	**BD-Kredi -200bps**	**Fark +200bps**	**Fark -200bps**
1	8.03.2016	8.09.2016	8.842.471	8.808.814	8.876.386	33.657	-33.915
2	8.03.2016	27.10.2016	2.909.501	2.890.965	2.928.276	18.536	-18.775
3	9.03.2016	3.11.2016	14.521.925	14.424.174	14.621.010	97.751	-99.085
4	11.03.2016	1.11.2016	838.904	833.344	844.540	5.561	-5.635
5	1.04.2016	28.07.2016	1.489.122	1.486.826	1.491.425	2.296	-2.303

Tablo 4 : Banka Forward İşlemlerinin Bugünkü Değerleri

FORWARD BUGÜNKÜ DEĞER (BD)							
İşlem Referans No	**Valör Tarihi**	**Vade Tarihi**	**BD - Forward**	**BD-Forward +200bps**	**BD-Forward -200bps**	**Fark +200bps**	**Fark -200bps**
1	8.03.2016	8.09.2016	9.279.024	9.243.666	9.314.654	-35.358	35.629
2	8.03.2016	27.10.2016	3.080.805	3.061.136	3.100.727	-19.668	19.923
3	9.03.2016	3.11.2016	15.369.998	15.266.297	15.475.117	-103.701	105.119
4	11.03.2016	1.11.2016	892.103	886.177	898.110	- 5.927	6.006
5	1.04.2016	28.07.2016	1.517.759	1.515.418	1.520.108	-2.341	2.348

Tablo 5 : Banka İleriye Dönük Etkinlik Testi Sonuçları

ETKİNLİK		
İşlem Referans No	**Etkinlik +200bps**	**Etkinlik -200bps**
1	-95%	-95%
2	-94%	-94%
3	-94%	-94%
4	-94%	-94%
5	-98%	-98%

Riskten korunma muhasebesi kapsamında yapılan geriye dönük etkinlik testinde, krediler ve forward işlemler gerçeğe uygun değerleri üzerinden hesaplanmıştır. Tablo 6 ve Tablo 7'de net faiz hesaplaması sonucunda çıkan değerler işlem referans numaraları birbiriyle eşleşecek şekilde dollar-offset yöntemi ile oranlanarak Tablo 8'deki etkinlik yüzdeleri hesaplanmıştır.

Örneğin Tablo 6'da yer alan işlem referans numarası 1'deki kredilerdeki net faiz etkisi değeri ile Tablo 7'de yer alan işlem referans numarası 1'deki forward işlemin net faiz etkisi değeri oranlanmaktadır.

Dollar-Offset Yöntemine göre:

Rasyo = (19.541 / 21.175) = 92 % olarak hesaplanmaktadır.

Tablo 8'de elde edilen yüzdeler, TMS 39 riskten korunma muhasebesi kapsamında etkinlik testlerinde uyulması gereken %80-%125 aralığında olduğu görülmüştür. Hesaplanan yüzdelerin bu bant aralığında çıkmış olması riskten korunma muhasebesinin uygulanabilir olduğunu göstermektedir.

Bankanın verdiği krediler ile yaptığı forward işlemlerinin sonucu finansal riskten korunma muhasebesine göre finansal tablolara yansıtılırken; gerçeğe uygun değere yönelik riskten korunma olarak belirlenen türev işlemin gerçeğe uygun değer değişiklikleri, riskten korunan varlık veya yükümlülüğün gerçeğe uygun değerindeki değişiklikleri ile birlikte gelir tablosuna kaydedilmektedir. Türev işlemlerin gerçeğe uygun değerlerinde ortaya çıkan fark gelir tablosunda "Türev Finansal İşlemlerden Kâr/Zarar" hesabında gösterilmektedir. Riskten korunan varlık veya yükümlülüğün gerçeğe uygun değerindeki değişiklik, ilgili varlık veya yükümlülük ile birlikte bilanço da "Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Varlıklar" ve "Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Borçlar" hesabında gösterilmektedir.

Tablo 6: Banka Kredilerinin Gerçeğe Uygun Değer ile Değerlenmesi

KREDİ							
İşlem Referans No	**Valör Tarihi**	**Vade Tarihi**	**Kredi Tutarı**	**Toplam Tutar**	**Gerçeğe Uygun Değer**	**Birikmiş Faiz**	**Net Faiz Etkisi**
1	8.03.2016	8.09.2016	8.465.813	9.000.000	350.505	330.964	19.541
2	8.03.2016	27.10.2016	2.773.800	3.000.000	119.648	110.673	8.975
3	9.03.2016	3.11.2016	13.840.000	15.000.000	592.142	548.452	43.690
4	11.03.2016	1.11.2016	800.225	866.087	33.005	31.109	1.896
5	1.04.2016	28.07.2016	1.444.715	1.500.000	42.994	42.167	827

Tablo 7: Banka Forward İşlemlerinin Gerçeğe Uygun Değer ile Değerlenmesi

FORWARD							
İşlem Referans No	**Valör Tarihi**	**Vade Tarihi**	**Forward Tutarı**	**Toplam Tutar**	**Gerçeğe Uygun Değer**	**Birikmiş Faiz**	**Net Faiz Etkisi**
1	8.03.2016	8.09.2016	8.971.313	9.433.793	307.712	286.537	21.175
2	8.03.2016	27.10.2016	2.975.371	3.169.971	105.434	95.212	10.222
3	9.03.2016	3.11.2016	14.851.844	15.838.868	518.154	466.668	51.485
4	11.03.2016	1.11.2016	863.781	918.926	28.322	26.047	2.275
5	1.04.2016	28.07.2016	1.480.763	1.528.300	36.997	36.258	739

Tablo 8: Banka Geriye Dönük Etkinlik Testi Sonuçları

İşlem Referans No	**Etkinlik**
1	92%
2	88%
3	85%
4	83%
5	112%

4.3. Vaka Çalışması 2

Bir bankanın tahvil işlemi ile swap işlemi, finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında uygulanan etkinlik testleri uygulama üzerinden anlatılacaktır.

Örneklem olarak seçilen, Bankanın finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında tahvil işlemi detayları Tablo 9'da ve swap işlemi detayları Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 9: Banka Swap İşlem Detayları

SWAP			
Alınan Bacak		**Satılan Bacak**	
Nosyonal	10.000.000	**Nosyonal**	18.100.000
Para Birimi	USD	**Para Birimi**	TL
Ödeme Sıklığı	Altı ayda bir	**Ödeme Sıklığı**	Altı ayda bir
Faiz Oranı	5,9%	**Faiz Oranı**	11,8%

Tablo 10: Banka Tahvil İşlemi Detayları

TAHVİL	
Nosyonal	10.000.000
Para Birimi	USD
Ödeme Sıklığı	Altı ayda bir
Faiz Oranı	5,9%

Riskten korunma muhasebesi kapsamında yapılan ileriye dönük etkinlik testinde tahvil ve swap işlemleri bugünkü değer ile değerlenmektedir. Dolayısıyla, piyasa faiz oranlarından kaynaklanan oynamaların bankanın gelir tablosu üzerindeki etkisi dengelenecektir. Aşağıda Tablo 11 ve Tablo 12'de tahvil ve swap işlemlerinin faiz oranları +100 bps ile yeniden değerlenmiştir. Tablo 11 ve Tablo 12'de bulunan fark sütunundaki değerlerin toplamı dollar-offset yöntemi ile birbirine oranlanmaktadır.

Tablo 11: Banka Swap İşleminin Nakit Akışı (12.08.2015 tarihi itibariyle)

SWAP NAKİT AKIŞI (USD)					
Başlangıç Tarihi	**Bitiş Tarihi**	**Nakit Akışı**	**Bugünkü Değer**	**Bugünkü Değer+100bps**	**Fark**
24.4.2015	24.10.2015	297.014	296.820	242.720	- 54.099
24.10.2015	24.4.2016	292.118	291.180	144.175	- 147.005
24.4.2016	24.10.2016	292.118	289.993	87.457	- 202.536
24.10.2016	24.4.2017	293.750	289.886	53.878	- 236.008
24.4.2017	24.10.2017	293.750	287.708	33.224	- 254.484
24.10.2017	24.4.2018	293.750	285.195	20.760	- 264.435
24.4.2018	24.10.2018	293.750	282.439	13.083	- 269.356
24.10.2018	24.4.2019	10.293.750	9.797.509	292.757	- 9.504.752
		Toplam	11.820.728	888.054	- 10.932.674

Tablo 12: Banka Tahvil İşleminin Nakit Akışı (12.08.2015 tarihi itibariyle)

TAHVİL NAKİT AKIŞI (USD)					
Başlangıç Tarihi	**Bitiş Tarihi**	**Nakit Akışı**	**Bugünkü Değer**	**Bugünkü Değer+100bps**	**Fark**
24.4.2015	24.10.2015	-297.014	-296.820	-242.720	54.099
24.10.2015	24.4.2016	-292.118	-291.180	-144.175	147.005
24.4.2016	24.10.2016	-292.118	-289.993	-87.457	202.536
24.10.2016	24.4.2017	-293.750	-289.886	-53.878	236.008
24.4.2017	24.10.2017	-293.750	-287.708	-33.224	254.484
24.10.2017	24.4.2018	-293.750	-285.195	-20.760	264.435
24.4.2018	24.10.2018	-293.750	-282.439	-13.083	269.356
24.10.2018	24.4.2019	-10.293.750	-9.797.509	-292.757	9.504.752
		Toplam	-11.820.728	-888.054	10.932.674

Tablo 13: Banka İleriye Dönük Etkinlik Testi Sonuçları

ETKİNLİK TESTİ		
Swap	**Tahvil**	**Etkinlik Oranı**
- 10.932.674	10.932.674	-100%

Dollar-Offset Yöntemine göre:

Rasyo = (- 10.932.674 / 10.932.674) = - 100 % olarak hesaplanmaktadır.

Tablo 13'te elde edilen yüzde, TMS 39 riskten korunma muhasebesi standartları kapsamında etkinlik testlerinde uyulması gereken %80-%125 aralığında olduğu görülmüştür. Hesaplanan yüzdelerin bu bant aralığında çıkmış olması riskten korunma muhasebesinin uygulanabilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 14 : Banka Swap İşleminin Nakit Akışı (12.11.2015 tarihi itibariyle)

SWAP NAKİT AKIŞI (USD)					
Başlangıç Tarihi	**Bitiş Tarihi**	**Nakit Akışı**	**Bugünkü Değer**	**Bugünkü Değer+100bps**	**Fark**
24.10.2015	24.4.2016	292.118	291.520	185.726	- 105.794
24.4.2016	24.10.2016	292.118	290.376	112.464	- 177.912
24.10.2016	24.4.2017	293.750	290.373	69.102	- 221.271
24.4.2017	24.10.2017	293.750	288.280	42.473	- 245.808
24.10.2017	24.4.2018	293.750	285.802	26.448	- 259.354
24.4.2018	24.10.2018	293.750	283.011	16.617	- 266.394
24.10.2018	24.4.2019	10.293.750	9.815.832	370.787	- 9.445.044
		Toplam	11.545.193	823.617	- 10.721.576

Tablo 15: Banka Tahvil İşleminin Nakit Akışı (12.11.2015 tarihi itibariyle)

TAHVİL NAKİT AKIŞI (USD)					
Başlangıç Tarihi	**Bitiş Tarihi**	**Nakit Akışı**	**Bugünkü Değer**	**Bugünkü Değer+100bps**	**Fark**
24.10.2015	24.4.2016	-297.014	-291.520	-185.726	105.794
24.4.2016	24.10.2016	-297.014	-290.376	-112.464	177.912
24.10.2016	24.4.2017	-297.014	-290.373	-69.102	221.271
24.4.2017	24.10.2017	-297.014	-288.280	-42.473	245.808
24.10.2017	24.4.2018	-297.014	-285.802	-26.448	259.354
24.4.2018	24.10.2018	-297.014	-283.011	-16.617	266.394
24.10.2018	24.4.2019	-10.293.750	-9.815.832	-370.787	9.445.044
		Toplam	-11.545.193	-823.617	10.721.576

Tablo 16: Banka Geriye Dönük Etkinlik Testi Sonuçları

ETKİNLİK TESTİ		
Swap	**Tahvil**	**Etkinlik Oranı**
127.305	-127.305	-100%

Riskten korunma muhasebesi kapsamında yapılan geriye dönük etkinlik testinde swap ve tahvil işlemlerinde ileriye yönelik testin yapıldığı tarih ile geriye dönük testin yapıldığı tarihte yeniden değerlenen işlemlerden birikmiş faiz düşülerek swap ve tahvil işlemine ilişkin etkinlik testi değerleri bulunur. Bulunan bu değerler dollar-offset yöntemi ile birbirine oranlanmaktadır.

Dollar-Offset Yöntemine göre:

Rasyo = (127.305 / - 127.305) = - 100 % olarak hesaplanmaktadır.

Tablo 16’ da elde edilen yüzde, TMS 39 riskten korunma muhasebesi kapsamında etkinlik testlerinde uyulması gereken %80-%125 aralığında olduğu görülmüştür. Hesaplanan

yüzdelerin bu bant aralığında çıkmış olması riskten korunma muhasebesinin uygulanabilir olduğunu göstermektedir.

Bankanın tahvil işlemi ile swap işleminin sonucu finansal riskten korunma muhasebesine göre finansal tablolara yansıtılırken; nakit akış riskinden korunmaya yönelik riskten korunma olarak belirlenen türev işlemin nakit akışında meydana gelen değişiklikler "Özkaynak Değişim Tablosu"na kaydedilmektedir. Riskten korunan varlık veya yükümlülüğün nakit akışındaki değişiklik, ilgili varlık veya yükümlülük ile birlikte bilanço da "Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Varlıklar" ve "Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Borçlar" hesabında gösterilmektedir.

SONUÇ

Günümüzde türev ürünlerin kullanımının artmasıyla birlikte bu ürünlerin muhasebeleştirilmesi ile ilgili yeni uluslararası ve ulusal standartlar yayınlanmaktadır. Bu standartların yayınlamasıyla birlikte riskten korunma ile ilgili uygulamalara uyum çalışmaları artmaktadır.

Bilindiği üzere türev ürünler, alım-satım amaçlı ve riskten korunma amaçlı olarak yapılmaktadır.

Alım satım amaçlı yapılan türev ürünler alım-satım amaçlı muhasebeye konu olmaktadır. Faiz ve kurlarda meydana gelecek dalgalanmalara açık hale geleceği için Banka'nın gelir tablosunda değişen kurlara bağlı olarak kar ya da zarar oluşma olasılığı artacaktır.

Riskten korunma muhasebesi, türev işlemlerde korunulan kalem ile korunan kalem değerlemesi arasındaki farkın bilanço ve gelir tablosunda ve yapılan işleme göre (nakit akış riskinden korunma ise özkaynaklarda) düzeltme kalemi olarak yansımasıdır. Riskten korunma muhasebesi, gelir tablosunda düzeltme kalemini gelir kaydedecek şekilde bilanço ve gelir tablosundaki dalgalanmayı önleme amaçlıdır. Bu sayede türev işlemleri gerçekleştiren banka, kur ve faiz riskinden korunmayı amaçlamakta ve türev ürünlerden kaynaklanan zararların önüne geçmeye çalışmaktadır.

Riskten korunma amaçlı yapılan türev ürünlerde TMS 39' a göre gerekli şart olarak sayılan etkinlik testlerini olumlu sonuç alması ve riskten korunma muhasebesi ilkelerini yazılı prosedür haline getirip bankanın yönetim kurulunda onaylandıktan sonra banka riskten korunma muhasebesi yöntemini kullanabilmektedir. Eğer gerekli şart ve koşullar ilgili türev ürünler için sağlanmazsa bu muhasebeleştirme yöntemi kullanılamamaktadır.

Bu kapsamda riskten korunma muhasebesini uygulamak isteyen bankaların riskten korunmada kullanacakları (korunma aracı olarak) türev ürünlere belli aralıklarla etkinlik testlerini yapmaları gerekmektedir.

Etkinlik testleri, riskten korunma muhasebesi uygulanmasının başlangıcında ileriye dönük etkinlik testleriyle ve ilerleyen dönemlerde geriye dönük etkinlik testleriyle yapılmaktadır.

Çalışmada ileriye dönük test ve geriye dönük test yöntemlerinin ölçülmesinde kullanılan metotlar anlatılmıştır. Etkinlik testi metotları araştırıldığında, bankaların dollar-offset metodunun basit ve anlaşılır olmasından faydalandığı görülmektedir. Yapılan işlemleri karşılaştırma ve etkinliğini ölçmesi de uygulanan metodun verimliliğini artırmaktadır.

Bankanın riskten korunma muhasebesi kapsamında, verdiği kredilere karşılık forward işlemlerini ve yaptığı tahvil borçlanmalarına karşılık swap işlemlerini yaptığı görülmektedir. Bankanın yaptığı bu işlemlerden seçilen örneklem kümesine TMS 39 kapsamında riskten korunma muhasebesini uygulayabilmesi için yapılması gereken etkinlik testlerinden ileriye dönük ve geriye dönük etkinlik testleri uygulandığında, standartlardaki oranları yani %80-%125 aralığında etkinliğin sağlandığı hesaplanmıştır.

TMS 39'da belirtilen oranları sağlarken riskten korunan kalem ile korunacak ürünün vade ve valör tarihlerinin aynı olması ve gerçekleştirilen işlemlerin tutarlarının birbirini tamamlayacak şekilde seçilmiş olması, etkinlik testi sonuçlarının istenilen bant aralığında olmasında etkili olduğu tespit edilmiştir.

TMS 39 ve TFRS 9 ile birlikte türev ürünlerin bankalarda muhasebeleştirilmesi ve mali tablolara aktarılması açısından belirsizliğe yol açan kısımlardaki mevzuat ile ilgili açığı kapatmaya çalıştığı, yalnız türev ürünlerin çeşitliliği ve bunların muhasebeleştirilmesinde sunulan etkinlik testi uygulama yöntemlerinin standartlarda net olmaması doğruluğunun belirsizliğini devam ettirmektedir.

Çalışmanın ilerleyen dönemlerde riskten korunma muhasebesi kapsamında etkinlik testleri ile ilgili yapılacak çalışmalarda finans ve bankacılık alanında çalışanlara faydalı olması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Akalın N., "Türev Araçların Taşıdığı Risklerin Ortaya Konmasında Kamuyu Aydınlatma Düzenlemelerinin Yeri ve Önemi". Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlilik Etüdü. Ankara. 1999.

Bilgin U. G., "Vadeli İşlem Piyasalarında Arbitraj ve Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) İçin Bir Araştırma". (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Ankara. 2011.

Ceylan A., İşletmelerde Finansal Yönetim. İstanbul: Ekin Kitabevi. 2003.

Chambers N., Türev Piyasalar. İstanbul: Avcıol Yayıncılık. 1998.

Çakır H.M., Sabuncu B.. Riskten Korunma Amaçlı Türev Araçların Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı:25. 2016.

Çiloğlu T., "İzmir Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nda Hisse Senedine Dayalı Futures İşlemlerin Spot Piyasa Etkinliğine Katkısı İMKB 30 Endeksi İçin Bir Uygulama". (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). İzmir. 2012.

Çoşkun Aslan M., "Merkezkaç Yönetim Açısından Sorumluluk Muhasebesi ve Transfer Fiyatlamanın Üretim İşletmelerinin Performansına Etkisi ve Bir Uygulama". (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat. 2006. s.130

Demir V., TFRS/UFRS Kapsamında Finansal Araçlar. Ankara: Nobel Yayıncılık. 2015.

Financial Accounting Standard (FAS 133) (Finansal Muhasebe Standartları)

Güngör B., Finansal Türevlerin Muhasebeleştirilmesi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt: 15. Sayı: 1-2. 2001.

İstanbul Ticaret Odası, Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsaları. 2006. İstanbul. Yayın No:2006-19.

Kadıoğlu S., "Finansal Krizler ve Türev Ürünler". (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2012.

Karaca D., "Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi ve Türkiye'deki Bankalarda Uygulanmasına Yönelik Bir Araştırma". (Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Bölümü. Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2007.

Kavak E., "Dış Ticaret Şirketlerinde Hedging İşlemlerinin Şirketlerin Nakit Akışına Etkisi; Örnek Bir Uygulama". (Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Manisa. 2016.

Kayaalp A., Kıymetli Şen İ., "Türev Ürünlere Riskten Korunma Muhasebesine Göre Etkinlik Testlerinden Dollar Offset Yönteminin Uygulanması". 2. Lisansüstü İşletme Öğrencileri Sempozyumu. Uludağ Üniversitesi. Bursa. 20-22 Nisan 2017.

Kırlıoğlu H., Fırat Altınkaynak. "Forward Sözleşmelerin Günümüz Piyasalarında Yeri ve Muhasebeleştirilmesi". 3.Uluslararası Muhasebe Ve Finans Araştırmaları Kongresi. Bülent Ecevit Üniversitesi. Zonguldak. 12-13 Mayıs 2016.

Kuş A., "Türev Ürünlerin İşletmeler ve Bankalar Açısından Muhasebeleştirilmesi". (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar. 2010.

Lopes T.P., IAS 39 Financial Management. Accounting Tax Periodicals. 2007.

Muratov D., "Vadeli İşlem Piyasaları ve Rusya Uygulaması". (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Ankara. 2008.

Okudan F., Finansal Riskten Korunma Muhasebesinde Etkinliğin Ölçülmesi. Muhasebe ve Finansman Dergisi. 2010. S.47.

Özel Ö., "Türev Ürünlerin Bankalarda Risk Yönetimi Amacıyla Kullanımı ve Muhasebeleştirilmesi". (Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli. 2010.

Öztürk V., Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma İşleminin Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi. İşletme Araştırmaları Dergisi. Cilt:5. Sayı:3. 2013.

Parlakkaya R., Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları. Ankara: Nobel Yayıncılık. 2003.

Ramirez J., Accounting for Derivatives: Advanced Hedging Under IFRS. Chichester. England: 2007. John Wiley & Sons.

Saltoğlu B., Türev Araçlar. Piyasalar ve Risk Yönetimi. Sermaye Piyasası Lisanslama Sınavları Çalışma Kitabı. İstanbul Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu. 2015.

Serdaroğlu D., "Türkiye'de Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası'nın Gelişimi". (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2008.

TFRS 9 Finansal Araçlar

TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

Türkiye Bankalar Birliği, Banka Muhasebesi. İstanbul. 2008.

Yakup S., Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi. İstanbul: ARC Yayınları. 2000.

Yalama A., Çoşkun M., Türev Araçlar. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını. 2013.

Yalçın C. Ç., "Türk Bankacılık Sektöründe Türev Ürünler ve Türev Ürünlerin Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Analizi". (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Ankara. 2015.

Yıldırım S., "Türk Bankacılık Sektöründe Kullanılan Finansal Türev Araçlar ve 2008 Küresel Krizinde Türev Araçların Rolü". (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2011.

Yılmaz E., Aslan T., Finansal Risklerin Yönetilmesinde Türev Ürünlerin Kullanımı: Borsa İstanbul (BİST) 100 Endeksi'ndeki Şirketler Üzerine Bir Araştırma. İşletme Araştırmaları Dergisi. Cilt:8. Sayı: 1. 2016.